

Vergaderjaar 2000–2001

27 545

EU-technologiesubsidies

Nr. 2

NOTA

Inhoud

	Samenvatting	5			
1	Inleiding	10	3.2	Vorbereiding Europese besluitvorming	26
1.1	Het onderzoek	10	3.3	Nederlandse voorbereiding Europese besluitvorming	26
1.2	Het Vierde Kaderprogramma 1994 – 1998	11	3.4	Departementale voorbereiding	28
1.3	Beleidsontwikkelingen	13	3.4.1	Vorbereiding Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma	28
1.4	Rolverdeling Europese Commissie en lidstaten	13	3.4.2	Afstemming nationaal en Europees beleid	28
			3.4.3	Vorbereiding ministers Onderzoekraad	28
2	Resultaten Vierde Kaderprogramma in Nederland	14	3.4.4	Contacten met bedrijfsleven en onderzoekswereld	28
2.1	Inleiding	14	3.5	Conclusies	29
2.2	Nederlandse deelname in projecten	14			
2.2.1	Inleiding	14	4	Uitvoering Vierde Kaderprogramma	30
2.2.2	Nederlandse deelname in aantallen	14	4.1	Stramien uitvoering programma's	30
2.2.3	Nederlandse deelname in budgetpercentages	15	4.2	Rol programmacomités	30
2.2.4	Analyse deelname aan specifieke programma's	16	4.3	De programmacomités in de praktijk	30
2.3	De evaluatiepraktijk	18	4.4	Conclusies	34
2.3.1	Verplichte rapportages	18			
2.3.2	Beoordeling rapportages	19	5	Conclusies	35
2.3.3	Gebruik rapportages	20			
2.4	Ervaringen Nederlandse projectdeelnemers	20	6	Reactie bewindspersonen en commentaar Rekenkamer	38
2.4.1	Enquete onder Nederlandse projectdeelnemers	20	6.1	Reactie bewindspersonen	38
2.4.2	Belang deelname aan het Vierde Kaderprogramma	21	6.1.1	Inleiding	38
2.4.3	Voordelen aan deelname	22	6.1.2	Reactie van de minister van Economische Zaken	38
2.4.4	Nadelen aan deelname	22	6.1.3	Reactie van de minister van Financiën	39
2.4.5	Contacten met Europese Commissie	23	6.2	Commentaar Rekenkamer	40
2.4.6	Contacten met het ministerie	23			
2.4.7	Oordeel over contacten met het programmacomité	23	7	Nawoord Rekenkamer	42
2.5	Conclusies	24			
				Bijlage 1: De 18 specifieke programma's/activiteiten	43
3	Vorbereiding en uitwerking Vierde Kaderprogramma	26		Bijlage 2: Analyse van Nederlandse deelname aan programma's/activiteiten van het Vierde Kaderprogramma	51
3.1	Rolverdeling	26			

SAMENVATTING

Vierde Kaderprogramma

Naast de EU-geldstromen in het kader van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid, de structuurfondsen en de Eigen Middelen is er een substantiële geldstroom in het kader van het EU-beleid gericht op de versterking van de wetenschappelijke en technologische grondslagen en van de internationale concurrentiepositie van de Europese industrie (in 1998 circa 4% van alle EU-uitgaven). Het gaat hier om subsidies voor onderzoek en technologische ontwikkeling, binnen zogenoemde kaderprogramma's voor onderzoek en technologische ontwikkeling. De subsidies worden verstrekt aan samenwerkingsverbanden van bedrijven, universiteiten en kennisinstellingen uit minimaal twee verschillende lidstaten van de EU of meebetalende niet EU-landen (Noorwegen, Israël, Liechtenstein en IJsland) en bedragen in de regel niet meer dan 50% van de kosten van de projecten. De Rekenkamer heeft in de periode september 1998 tot en met november 1999 de betrokkenheid van Nederlandse ministers onderzocht bij de voorbereiding en de uitvoering van het Vierde Kaderprogramma (1994–1998) en het inzicht dat zij hadden in de resultaten van dit kaderprogramma. Het totale budget voor het Vierde Kaderprogramma bedroeg 13,215 miljard ecu.

Inzicht in resultaten Vierde Kaderprogramma

Uit het onderzoek blijkt dat het inzicht van de rijksoverheid in de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten en programma's van het kaderprogramma in Nederland nogal beperkt is. De beleidsinformatie over de Nederlandse deelname aan het Vierde Kaderprogramma die het Ministerie van EZ aan de Tweede Kamer verstrekt, beperkt zich vrijwel geheel tot informatie over aantallen participaties en financiële deelname. De cijfers die hierbij worden gebruikt zijn afkomstig van de Europese Commissie en veelal incompleet. Andere informatie over de prestaties, of eigen analyses door de departementen van de effecten van de uitgevoerde projecten/programma's zijn de Rekenkamer niet bekend. Van de verantwoordingsrapportages die de EU voorschrijft bij de uitvoering van de kaderprogramma's wordt maar beperkt gebruik gemaakt.

Uit de analyse van deze verantwoordingsrapportages blijkt overigens dat deze weinig of geen inzicht geven in de concrete prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's en meer het karakter hebben van bestuurlijke rapportages dan van evaluaties. De belangrijkste verklaring ligt in het feit dat de geformuleerde doelstellingen moeilijk toetsbaar zijn, doordat ze overwegend kwalitatief geformuleerd zijn. Maar ook de verantwoordingsrapportages schieten in de optiek van de Rekenkamer in methodisch-technische zin tekort.

Nederlandse deelname

De Nederlandse participatie aan het Vierde Kaderprogramma blijkt bevredigend: wat betreft aantal participaties komt Nederland vergeleken met andere lidstaten op de vierde plaats. De Nederlandse deelname in de meer industriële programma's blijft veelal achter bij de deelname in programma's die meer zijn gericht op universiteiten en kennisinstellingen. Wellicht mag hieruit opgemaakt worden dat universiteiten en kennisinstellingen op het vlak van onderzoek en technologische ontwikkeling vernieuwender zijn dan bedrijven. Een andere verklaring zou kunnen zijn,

dat universiteiten en kennisinstellingen EU-subsidies harder nodig hebben dan bedrijven. Bedrijven zien vanwege de hoge administratieve lasten van deelname aan EU-technologie-programma's in sommige gevallen van deelname af. Deze laatste verklaring wordt ook bevestigd door de door de Rekenkamer afgenomen enquête onder een beperkt aantal project-deelnemers.

De financiële deelname is redelijk. Uitgedrukt in het percentage van het beschikbare budget dat naar Nederlandse participanten gaat, de zogenoemde «retour», komt de Nederlandse deelname op 7%. Ter vergelijking: de nationale bijdrage aan de EU bedraagt 6,32% van de totale bijdrage van de 15 lidstaten bij elkaar (dit is de juiste retour).

Vorbereitung kaderprogramma's

De Nederlandse standpunten in de Raad van Ministers van de EU over het onderzoeks- en technologiebeleid worden voorbereid in de Coördinatie-Commissie voor Europese Integratie- en Associatieproblemen, waarin onder voorzitterschap van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken alle ministeries zijn vertegenwoordigd. Verder speelt de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma (IWK) een centrale rol bij de inhoudelijke voorbereiding van nationale EU-standpunten op het terrein van onderzoek en technologische ontwikkeling. De aandacht van de Werkgroep is vooral gericht op het voorbereiden van nieuwe kaderprogramma's en het bevorderen van de Nederlandse deelname aan de specifieke programma's. Minder aandacht gaat uit naar de uitvoering en evaluatie van de programma's en de resultaten van en de problemen bij de projecten. De departementale structuren voor de voorbereiding van de Nederlandse standpuntbepaling zijn doorgaans beperkt en in sommige gevallen minimaal.

Invloed lidstaten op uitvoering Kaderprogramma

Voor de uitvoering van vastgestelde EU-technologieprogramma's in de lidstaten is de Europese Commissie grotendeels zelf verantwoordelijk. De Europese Commissie wordt hierin bijgestaan door programmacomités, waarin de lidstaten vertegenwoordigd zijn. In de praktijk spelen de programmacomités bij de uitvoering een beperkte adviserende rol en zijn zij marginaal betrokken bij de uitvoering van de projecten. Hun bevoegdheden liggen vooral op procedureel-toetsend terrein, hoewel bij sommige comités wel degelijk ruimte is voor een inhoudelijke discussie. Zo waren er enkele meningsverschillen tussen programmacomités en de Europese Commissie over de beleidsmatige prioritering van projectvoorstellen. De fasen vanaf de contractonderhandelingen tussen de Europese Commissie en de geselecteerde projectindieners vallen vooral onder de verantwoordelijkheid van de Europese Commissie. Ondanks het ontbreken van formele bevoegdheden in deze fasen, slaagden verschillende programmacomités er in invloed uit te oefenen op de Europese Commissie. Zo heeft bijvoorbeeld een aantal comités bij de Europese Commissie aangedrongen op meer aandacht voor de verspreiding van de resultaten. Dit heeft ertoe geleid dat in het Vijfde Kaderprogramma (1999–2002) de eisen voor verspreiding en exploitatie van resultaten nadrukkelijker in de contracten zijn vastgelegd. Uit dit alles blijkt dat de lidstaat wel degelijk een rol kan spelen bij de uitvoering van het kaderprogramma door zijn betrokkenheid in de programmacomités van de specifieke programma's en de daarbij behorende bevoegdheden voor vooral de projectselectie.

Conclusies en aanbevelingen

De Rekenkamer concludeert dat er veel aandacht wordt besteed aan de bevordering van de deelname van Nederlandse bedrijven en instellingen aan het Vierde Kaderprogramma, maar dat het monitoren, evalueren en verspreiden van behaalde resultaten wordt gezien als een zaak van de Europese Commissie. Het inzicht van de rijksoverheid in de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's van het Vierde Kaderprogramma in Nederland is dan ook beperkt. Dit roept de vraag op hoe de departementen een nieuw kaderprogramma goed kunnen voorbereiden wanneer deze systematische informatie ontbreekt. In de uitvoeringsfase heeft de Europese Commissie de regie in handen en ontplooit initiatieven. De Rekenkamer is niettemin van mening dat Nederland via de deelname aan de programmacomités meer invloed zou moeten uitoefenen op de uitvoering van het kaderprogramma en de verspreiding van de resultaten. In de praktijk blijkt dat heel goed mogelijk, ook in die gevallen waarin de programmacomités geen formele bevoegdheden hebben.

De Rekenkamer wijst erop dat het beginsel van gemeenschapstrouw (lidstaten dienen alle maatregelen te treffen om de nakoming van EU-verplichtingen te verzekeren) ook voor het Vierde Kaderprogramma opgaat. Dit veronderstelt niet alleen een actieve belangstelling voor de uitvoering, de prestaties en de effecten van de projecten en programma's in het Vierde Kaderprogramma. De Rekenkamer is van mening dat de minister over een wettelijk geregeld inlichtingenrecht dient te beschikken, ook over de uitvoering van EU-beleid waarbij hij of zij niet of nauwelijks rechtstreeks is betrokken, zoals het EU-technologiebeleid. Bovendien worden de betrokken ministers geacht de Staten-Generaal juist en voldoende te informeren over de uitvoering van het EU-beleid in eigen land.

Meer in zijn algemeenheid is de Algemene Rekenkamer voorstander van een goede – periodiek gepresenteerde – publieke verslaglegging van de betrokken ministers aan de Staten-Generaal over de besteding van EU-gelden op sectorniveau en het financieel beheer van die publieke middelen.

Reactie ministers

De minister van EZ reageerde mede namens haar collega's van BuiZa, OCenW, VROM, LNV, V&W, VWS en SZW. Zij vindt in het Rekenkamer-rapport veel goede aanknopingspunten voor de toekomst en wijst erop dat in het Vijfde Kaderprogramma verschillende verbeteringen zijn aangebracht.

Monitoring, met name de monitoring op projectniveau, en evaluatie-activiteiten vindt de minister een zaak van de Europese Commissie. Daarnaast vindt overigens wel degelijk monitoring en evaluatie in IWK-verband plaats. Inmiddels is Bureau EG Liaison (EGL) gestart met het opzetten van een centraal databestand met informatie afkomstig van de leden van programmacomités over sector, thema en doelgroep-participatie. Op basis hiervan vindt zij dat er thans goede – periodiek gepresenteerde – publieke verslaglegging aan de Staten-Generaal plaatsvindt.

Over de Nederlandse deelname aan het Vierde Kaderprogramma is de minister tevreden, vooral op de onderdelen biotechnologie, bio-geneeskunde, energie, milieu, gezondheid, landbouw en micro-electronica.

De minister van EZ vindt ook dat ministers een verantwoordelijkheid hebben aangaande de totstandkoming van het EU-beleid, maar zij ziet deze verantwoordelijkheid los van de mogelijke betrokkenheid bij het uitvoeren van vastgesteld communautair beleid. Verder sluit zij zich bij het wetsvoorstel Toezicht Europese Subsidies aan, dat vermoedelijk nog dit jaar bij de Tweede Kamer zal worden ingediend. Hierin staat dat er geen behoefte is aan ministeriële bevoegdheden wanneer bedrijven en instellingen rechtstreeks financiële steun ontvangen van de Europese Commissie en in de desbetreffende sectorale regelgeving geen nadere verplichtingen voor de Staat zijn gesteld.

Volgens de minister van Financiën wordt de ministeriële verantwoordelijkheid voor het handelen van derden bepaald door de bevoegdheden die de betreffende minister jegens die derden heeft. Op het terrein van EG-subsidies acht hij dit alleen nodig indien en voor zover het subsidies betreft waarvoor de Nederlandse Staat aansprakelijk kan worden gesteld door de instellingen van de Gemeenschappen. Bepalend hierbij is volgens hem of er communautaire verplichtingen ten aanzien van beheer, controle en toezicht rusten op de lidstaat. Ten aanzien van EU-technologiesubsidies ontbreken deze volgens de minister.

De minister van Defensie vond in het rapport geen aanleiding voor opmerkingen.

Commentaar en nawoord Rekenkamer

De Rekenkamer wijst erop dat de eigen monitoring- en evaluatie-activiteiten van de departementen zeer beperkt waren en blijft vinden dat meer van die activiteiten gewenst zijn, ook na de instelling van het centrale databestand van Bureau EG Liaison. De eerste rapportages op basis van deze informatie (Tweede Kamer, vergaderjaar 1999–2000, 21 501-13, nr. 56) getuigen van een systematischer aanpak. De Rekenkamer pleit ervoor in deze rapportages ook analyses over de prestaties en effecten van en de knelpunten bij de Nederlandse deelname op te nemen, zodat er rijksbreed helderheid kan komen over de besteding van de Europese gelden, ook gezien de ontwikkelingen rond de VBTB-operatie.

Voor wat betreft de Nederlandse deelname in het Vierde Kaderprogramma merkt de Rekenkamer op dat de ministeriële oordeelsvorming over de Nederlandse inspanningen vooral gebaseerd is op retourpercentages en aantallen participaties en veel minder op inhoudelijke aspecten.

Wat betreft de omvang van de reikwijdte van de ministeriële verantwoordelijkheid bij EU-technologiesubsidies stelt de Rekenkamer dat de ministers gelijk hebben als zij opmerken dat bij de feitelijke uitvoering van EU-technologieprojecten geen in de EU-regelgeving opgenomen verplichting op de lidstaat rust voor beheer, controle en toezicht. Er is vermoedelijk hooguit sprake van aansprakelijkheid wanneer EU-subsidies terechtkomen bij (semi)overheidsorganen.

Alles overziend handhaaft de Rekenkamer het door haar geschetste beeld:

- Er is relatief veel aandacht voor het binnenhalen van Europese gelden en er is beduidend minder oog voor de kwaliteit van de besteding van de gelden
- De Rekenkamer vindt dat de betrokken ministers omwille van algemene verdragsverplichtingen, een goede programma-voorbereiding en vanuit hun verantwoordelijkheid voor het nationale

technologiebeleid zicht moeten hebben op de resultaten en de uitvoering van projecten waarbij Nederlandse deelnemers betrokken zijn. Informatievoorziening aan de Tweede Kamer behoeft aanmerkelijke verbetering

- Uit de beperkte beschikbare gegevens valt af te leiden dat Nederland op het terrein van de EU-technologiestudies niet slechter, maar zeker ook niet beter scoort.

De Rekenkamer vindt het principieel niet juist om de EU-verantwoordelijkheden van de betreffende ministers bij de totstandkoming van het EU-technologiebeleid te scheiden van die bij de uitvoering. Juist de vormgeving van het totale beleidsproces en de rol van de betreffende ministers daarbij hebben de Rekenkamer ertoe gebracht om een (nationale) ministeriële bevoegdheid voor te stellen voor het verzamelen van informatie over de uitvoering van projecten waarbij Nederlandse deelnemers zijn betrokken.

1 INLEIDING

1.1 Het onderzoek

De Rekenkamer heeft in eerdere publicaties¹ inzicht verschaft in het beheer van en de controle op drie belangrijke geldstromen van de Europese Unie naar Nederland, namelijk het Gemeenschappelijk landbouwbeleid, de structuurfondsen en de Eigen Middelen. De financiële relatie tussen Nederland en de EU omvat naast deze nog diverse andere geldstromen (de zogenoemde «overige geldstromen»). Het gaat hierbij veelal om bestedingen in Nederland die ten laste komen van de EG-begroting en buiten de rijksbegroting om lopen.

Ongeveer tweederde deel van de overige gelden die naar Nederland komen worden besteed aan subsidies voor onderzoek en technologische ontwikkeling (OTO) in het kader van een beleid gericht op de versterking van de internationale concurrentiepositie van de Europese industrie. Deze subsidies worden rechtstreeks aan projectdeelnemers verstrekt binnen zogenoemde kaderprogramma's voor onderzoek en technologische ontwikkeling. De technologiesubsidies over 1998 bedroegen 3,12 miljard ecu aan bestede kredieten ofwel circa 4% van alle EU-uitgaven.

De Rekenkamer heeft deze subsidies onderzocht aan de hand van de uitvoering van het Vierde Kaderprogramma, dat liep van 1994 – 1998. Het onderzoek richtte zich op :

- het inzicht in de Nederlandse resultaten;
- de uitvoering in de praktijk;
- de organisatie van de communautaire en nationale voorbereiding en uitvoering van het Vierde Kaderprogramma;
- de rol van de betrokken ministeries en uitvoeringsorganisaties bij de uitvoering van de specifieke programma's.

Het onderzoek is gedaan in de periode september 1998 tot en met november 1999 en bestond uit:

- uitvoerige vragengesprekken over het voorbereidende circuit in Nederland voor de EU-onderhandelingen in de Raad en over de Nederlandse deelname in de programmacomités die de uitvoering begeleiden;
- archiefonderzoek bij de coördinerende beleidsafdeling van het Ministerie van EZ;
- documentenanalyse (onder meer van de in opdracht van de Europese Commissie uitgevoerde evaluatierapportages);
- een onderzoek bij 9 van de 18 specifieke programma's van het Vierde Kaderprogramma (zie tabel 1). In deze selectie van programma's zijn alle ministeries vertegenwoordigd die inhoudelijk betrokken waren bij het Vierde Kaderprogramma en die Nederland vertegenwoordigden in een programmacomité, namelijk de ministeries van EZ, LNV, OCenW, SZW, VROM, VWS en V&W.
- een beperkt onderzoek bij Nederlandse projectdeelnemers bij twee specifieke programma's.

¹ Beheer en controle EG-geldstromen in Nederland (november 1995, 24 500, nrs. 1–2), Uitvoering hervormd gemeenschappelijk landbouwbeleid in Nederland (MacSharry-maatregelen) (december 1995, 24 555, nrs. 1–2, blz. 40–47), Voorbereiding plattelandsprojecten met Europese subsidie (mei 1997, 25 399, nrs. 1–2), Informatievoorziening bij uitvoering van EU-beleid (november 1997, 25 735, nrs. 1–2), Bestrijding werkloosheid met Europese gelden (april 1998, 25 965, nrs. 1–2) Kwaliteit uitvoering Europese akkerbouwsteunregeling (oktober 1998, 26 240, nrs. 1–2), Europese gelden voor de grote steden (december 1998, brief aan de minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid, d.d. 4 december 1998, kenmerk 1294R), EU-geldstromen 1995–1998 (maart 1999, 26 425, nrs. 1–2), Controle en toezicht op ESF-subsidies (februari 2000, 26 995, nrs 1–2), Beheer, controle en toezicht ESF 2000–2006 (november 2000, brief aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, d.d. 16 november 2000, kenmerk 968R).

1.2 Het Vierde Kaderprogramma 1994–1998

Voor het Vierde Kaderprogramma konden aanvragen voor subsidie in de periode eind 1994 tot en met eind 1998 worden ingediend. De laatste toegekende projecten zijn bijna afgerond. De activiteiten van het Vierde Kaderprogramma richtten zich op:

- het bevorderen van het concurrentievermogen van de Europese industrie (ten opzichte van met name de Verenigde Staten en Japan);
- het stimuleren van de werkgelegenheid;
- het verbeteren van de levenskwaliteit;
- ondersteuning van duurzame ontwikkeling en milieubescherming.

Het werkingsgebied van het Vierde Kaderprogramma omvatte onder meer informatie- en communicatietechnologie, industriële- en materiaaltechnologie, milieuonderzoek, transporttechnologie, biowetenschappen en biotechnologie, samenwerking met derde landen en internationale organisaties, verspreiding en exploitatie van onderzoeksresultaten, de training en de mobiliteit van onderzoekers en het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek (GCO – een onderzoeksinstituten van de EU gevestigd in diverse lidstaten, onder andere in Petten). Onderzoek en technologische ontwikkeling op nucleair gebied is ondergebracht in een apart kaderprogramma onder het Euratom-Verdrag. De uitvoering hiervan gebeurt in twee specifieke programma's (Nfs 2 en Fusion 12c) die onderdeel vormden van het Vierde Kaderprogramma (zie tabel 1 voor een overzicht en bijlage 1 voor een omschrijving van de 18 specifieke programma's/activiteiten).

Het budget voor het Vierde Kaderprogramma bedroeg voor heel Europa in totaal 13,215 miljard ecu voor een periode van vier jaar. Voor subsidie kwamen in aanmerking projecten, uitgevoerd door samenwerkingsverbanden (technologieconsortia) van tenminste twee onafhankelijke organisaties uit minimaal twee verschillende lidstaten van de EU of aan het Vierde Kaderprogramma meebetalende derde landen (Noorwegen, IJsland, Liechtenstein en Israël). Over het algemeen – afhankelijk van de onderzoeksfase – werden de projecten voor 50% ondersteund. Bij meer gerichte acties (de zogenoemde «concerted actions») en demonstratieprojecten ligt de ondersteuning meestal tussen 5% en 25%. Slechts in uitzonderlijke gevallen werd voor meer dan 50% gefinancierd.

Tabel 1: Specifieke programma's/activiteiten van het Vierde Kaderprogramma

	Acroniem	Financieel belang (in mecu)
Activiteit I: Onderzoeksprogramma's		
Informatietechnologie	<i>Esprit 4</i>	2 084,0
Telematica	<i>Telematics 2c</i>	913,0
Communicatietechnologie	<i>Acts</i>	671,0
Industrie- en materiaaltechnologie	<i>Brite/Euram 3</i>	1 818,0
Normalisatie, meten en testen	<i>Smt</i>	307,0
Milieu en klimaat	<i>Env 2c</i>	914,0
Wetenschap en technologie mbt de zee	<i>Mast 3</i>	243,0
Biotechnologie	<i>Biotech 2</i>	595,5
Biogeneeskunde en gezondheid	<i>Biomed 2</i>	374,0
Onderzoek rond landbouw en visserij	<i>Fair</i>	739,5
Niet-nucleaire energie	<i>Joule/Thermie</i>	1 076,0
Veiligheid kernsplijting	<i>Nfs 2</i>	441,0
Thermonucleaire fusie	<i>Fusion 12c</i>	895,0
Transport	<i>Transport</i>	263,0
Gericht sociaal-economisch onderzoek	<i>Tser</i>	147,0
Subtotaal		11 481,0
Activiteit II:		
Samenwerking met derde landen en internationale organisaties	<i>Inco</i>	575,0
Activiteit III:		
Verspreiding en exploitatie van kennis	<i>Innovation</i>	352,0
Activiteit IV:		
Training en mobiliteit van onderzoekers	<i>Tmr</i>	792,0
Totaal*		13 200,0

Bron: Tabel 3 uit Nieuwsbrief EU-Kaderprogramma, nr. 28, december 1999.

* Abusievelijk meldt het Ministerie van EZ in tabel 3 van de nieuwsbrief dat het totaal van de hierboven vermelde budgetten van de afzonderlijke activiteiten uitkomt op 13 215,0 mecu (het overeengekomen totale budget van het Vierde Kaderprogramma).

Om een uniforme, gecoördineerde verspreiding van onderzoekresultaten te verzekeren heeft de Europese Commissie bij Besluit 94/762/EG algemene regels vastgesteld in overeenstemming met artikel 167 EG-Verdrag. Deze regels hebben ten doel de legitieme bedrijfsbelangen van alle contractanten te verzekeren en hun rechten op het gebruik en de commerciële exploitatie van die resultaten (mede in het belang van de Gemeenschap) te faciliteren. Details voor de uitvoering van de regels op het gebied van de publiciteit, exploitatie en overdracht van technologie zijn geformuleerd in het standaardcontract voor onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie van de Europese Commissie. Alle contractanten (inclusief in voorkomend geval de Gemeenschap) zijn verplicht de onderzoekresultaten te exploiteren of te laten exploiteren. Zij moeten bijzondere regelingen treffen voor de eigendomsrechten van de verworven kennis. Bovendien moet kennis, die in een industriële of commerciële toepassing kan worden gebruikt, passend worden beschermd. De Europese Commissie of de contractant zorgt overeenkomstig de contractvoorwaarden dat kennis die geschikt is voor verspreiding wordt verspreid of gepubliceerd. De coördinerende participant van elk project dient een plan voor de verspreiding van kennis en informatie op te stellen. De Europese Commissie publiceert korte samenvattingen die aangeleverd worden door de contractpartners gedurende de uitvoering van het project en na afloop daarvan.

1.3 Beleidsontwikkelingen

Sinds begin jaren tachtig ligt het zwaartepunt van het Europese technologiebeleid op de stimulering van onderzoek en technologische ontwikkeling in verschillende (industrie)sectoren. Eind jaren tachtig en begin jaren negentig was dit beleid vooral gericht op het verkleinen van de technologische voorsprong van de Verenigde Staten en Japan in de hightech-sectoren.

Het Eerste Kaderprogramma (1984–1987) besteedde veel aandacht aan energieonderzoek. In het Tweede en Derde Kaderprogramma (tezamen de periode 1987–1994) lag de nadruk op industriegericht onderzoek (programma's op het gebied van de informatietechnologie en productie- en materiaaltechnologie). De bredere invalshoek van het Vierde Kaderprogramma wordt in het in 1999 gestarte Vijfde Kaderprogramma (1999–2002) verder uitgewerkt. De onderzoeksprogramma's in dit kaderprogramma zijn, anders dan in voorafgaande programma's, ondergebracht in vier thema's: de kwaliteit van het bestaan en het beheer van biologische hulpbronnen, de gebruikersvriendelijke informatie-maatschappij, de concurrerende en duurzame groei en het behoud van het ecosysteem. Daarnaast zijn er ondersteunende programma's voor de bevordering van innovatie in het MKB, de intensivering van de samenwerking met derde landen en de mobiliteit van onderzoekers. Het EU-budget 1999 – 2002 bedraagt circa 15 miljard ecu.

1.4 Rolverdeling Europese Commissie en lidstaten

De lidstaten richten verder veel van hun aandacht op de voorbereiding en vaststelling van het kaderprogramma en de specifieke programma's. Voor de uitvoering van vastgestelde EU-technologieprogramma's in de lidstaten draagt de Europese Commissie grotendeels zelf verantwoordelijkheid. De Commissie wordt hierin bijgestaan door programmacomités, waarin de lidstaten vertegenwoordigd zijn. De bevoegdheden van de programmacomités gaan vrij ver. Zo kan de Europese Commissie op een aantal gebieden alleen bepalingen vaststellen na een instemmend advies van het programmacomité. Indien dit niet het geval is dan moet de Europese Commissie een voorstel bij de Onderzoekraad indienen.

2. RESULTATEN VIERDE KADERPROGRAMMA IN NEDERLAND

2.1 Inleiding

Om de resultaten van het Vierde Kaderprogramma in Nederland in kaart te kunnen brengen heeft de Rekenkamer drie dingen onderzocht:

- de mate waarin Nederlandse bedrijven en instellingen hebben deelgenomen aan het Vierde Kaderprogramma en de beleidsinformatie die het Ministerie van EZ daarover heeft opgesteld;
- de mate waarin de verplichte evaluaties aandacht besteed aan de effecten van de uitgevoerde projecten/programma's;
- de ervaringen van Nederlandse projectdeelnemers met hun deelname aan het Vierde Kaderprogramma.

2.2 Nederlandse deelname in projecten

2.2.1 Inleiding

In de nota «Kennis in Beweging» (juni 1995¹) stelden de ministers van EZ, OCenW en LNV vast dat circa 300 Nederlandse bedrijven één of meer keren in de internationale projecten van het KP hebben geparticipeerd, waarmee Nederland onder het Europees gemiddelde had gescoord. In reactie daarop formuleerden deze ministers als doelstelling om het aantal deelnemende Nederlandse bedrijven en instellingen te verhogen tot minimaal 500. Met name de deelname van het midden- en kleinbedrijf (MKB) moest omhoog.

Daarnaast beschouwen de meeste ministeries het behalen van minimaal de zogenoemde «juste retour» als een aanvaarde doelstelling voor Nederlandse participatie. Er is sprake van een «juste retour» als deze percentages ongeveer gelijk zijn, dus als evenveel uit het programma gehaald wordt als gemiddeld aan de EU wordt bijgedragen.

2.2.2 Nederlandse deelname in aantallen

In zijn brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 12 februari 1999 (Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 21 501-13, nr. 51) meldt de minister van EZ dat de deelname van Nederlandse bedrijven en instellingen aan het Vierde Kaderprogramma als volgt was opgebouwd:

Tabel 2: Nederlandse projecten in Vierde Kaderprogramma

Totaal aantal projecten	11 277
Projecten met minimaal één Nederlandse deelnemer	2 475
Projecten, gecoördineerd door een Nederlandse organisatie	932
Totaal aantal deelnemers uit Nederland	3 437

De minister verstrekke daarbij de volgende nadere informatie over de deelnemers:

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1994–1995, 24 229, nr. 1

Tabel 3: Aard Nederlandse deelnemers Vierde Kaderprogramma

De universiteiten en hogescholen leverden 22% van de totale deelname	756
De kennisinstellingen leverden 22% van de totale deelname	756
De industrie leverde 48% van de totale deelname, waarvan 66% MKB	1 650
De overige organisaties leverden 8% van de totale deelname	275
<hr/>	
Totaal aantal deelnemers uit Nederland	3 437

Uit de cijfers van de minister blijkt dat Nederlandse bedrijven en instellingen in ongeveer even grote aantallen deelnamen aan ongeveer 22% van de projecten in het Vierde Kaderprogramma. In ruim 8% van de projecten was een Nederlands bedrijf of instelling de coördinator. Universiteiten en hogescholen namen even vaak deel als kennisinstellingen. Van de deelnemende bedrijven behoorde tweederde tot het MKB, terwijl bij de instellingen universiteiten/hogescholen even vaak deelnamen als kennisinstellingen (zoals TNO en RIVM). Uit cijfers die het Ministerie van Economische Zaken eind 1999 van de Europese Commissie verkreeg, blijkt dat Nederlandse bedrijven, universiteiten/hogescholen en kennisinstellingen ieder ongeveer 30% van de Nederlandse deelname aan het Vierde Kaderprogramma voor hun rekening namen. Volgens de Europese Commissie nam Nederland – na het Verenigde Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk – een vierde plaats in wat betreft het aantal deelnames aan projecten.

2.2.3 Nederlandse deelname in budgetpercentages

De Nederlandse deelname kan ook worden uitgedrukt in het percentage van het beschikbare budget dat naar Nederlandse participanten gaat, de zogenoemde «retour». In de Nieuwsbrief EU-Kaderprogramma nr. 28 van het Ministerie van Economische Zaken (december 1999) worden de budgetverdeling van het Vierde Kaderprogramma en de verdeling van de middelen aan Nederlandse participanten gespecificeerd. Hieraan zijn de eerste vier kolommen van de volgende tabel ontleend. In de laatste kolom is op basis van de opgegeven cijfers de niet-afgeronde retour berekend (bijdrage aan Nederlandse participanten delen door beschikbaar budget). Deze kolom geeft een zuiverder beeld van de Nederlandse deelname aan de specifieke programma's van het Vierde Kaderprogramma dan de afgeronde cijfers.

Het Ministerie van EZ heeft de totale Nederlandse retour voor het hele Vierde Kaderprogramma berekend op 7%. Terwijl voor de afzonderlijke specifieke programma's de cijfers zijn afgezet tegen het beschikbare budget voor projecten, heeft het departement het totaalcijfer afgezet tegen de gecommiteerde gelden voor Nederlandse deelnemers eind 1998 (ruim 10,8 miljard ecu). Het is thans nog niet bekend of en in welke mate de resterende 400 miljoen ecu aan gecommiteerde gelden voor projecten aan Nederlandse participanten ten goede komt. Een verdere uitsplitsing van de committeringen naar specifieke programma's is niet door de Europese Commissie gegeven. Met de kosten die door de Europese Commissie voor monitoring, evaluatie en dergelijke zijn gemaakt is 900 miljoen ecu gemoeid.

Tabel 4: Nederlandse deelname aan het Vierde Kaderprogramma

	Budget beschikbaar voor honorering projectaanvragen (ecu)	Bijdrage aan Nederlandse participanten (ecu)	Retour aan Nederlandse participanten volgens EZ	Niet-afgeronde retour aan Nederlandse participanten
Activiteit 1				
<i>Esprit 4</i>	2 062 000 000	111 540 000	5%	5,41%
<i>Telematics 2c</i>	913 000 000	59 946 000	7%	6,57%
<i>Acts</i>	671 000 000	30 879 000	5%	4,60%
<i>Brite/Euram 3</i>	1 722 000 000	102 359 000	6%	5,94%
<i>Smt</i>	184 000 000	14 122 000	8%	7,68%
<i>Env 2c</i>	573 500 000	43 990 000	8%	7,67%
<i>Mast 3</i>	243 000 000	17 858 000	7%	7,35%
<i>Biotech 2</i>	595 500 000	61 285 000	10%	10,29%
<i>Biomed 2</i>	374 000 000	35 316 000	9%	9,44%
<i>Fair</i>	658 000 000	63 080 000	10%	9,59%
<i>Joule/Thermie</i>	1 039 000 000	76 490 000	7%	7,36%
<i>Nfs 2</i>	170 500 000	17 487 000	10%	10,26%
<i>Fusion 12c</i>	846 000 000	7 231 000	1%	0,85%
<i>Transport</i>	263 000 000	22 139 000	8%	8,42%
<i>Tser</i>	112 000 000	8 934 000	8%	7,98%
Activiteit II				
<i>Inco</i>	575 000 000	16 017 000	3%	2,79%
Activiteit III				
<i>Innovation</i>	312 000 000	8 208 000	3%	2,63%
Activiteit IV				
<i>Tmr</i>	792 000 000	61 999 000	8%	7,83%
TOTAAL	12 105 500 000	758 880 000	7%	6,27%

Bron: Tabel 3 uit Nieuwsbrief EU-Kaderprogramma, nr. 28, december 1999.

Om te kunnen beoordelen of de percentages bevredigend zijn of beter kunnen, zijn ze gelegd naast het percentage dat de nationale bijdrage aan de EU uitmaakt van de totale bijdrage van de 15 lidstaten bij elkaar (berekening van de zogenoemde «juste retour»). Het Ministerie van EZ stelde de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting in de periode 1994–1998 op afgerond 6%. Uitgaande van dit percentage zou Nederland ongeveer 1% boven de «juste retour» zitten en wanneer rekening wordt gehouden met subcontracten voor Nederlandse bedrijven en instellingen zelfs 2%.

De Rekenkamer komt zelf tot een iets andere conclusie. Zij heeft op basis van de Jaarverslagen van de Europese Rekenkamer over de jaren 1997 en 1998 een «juste retour»-percentage voor de periode 1995–1998 berekend van 6,32%. Volgens de Rekenkamerberekeningen haalde Nederland 6,27% uit het totale Vierde Kaderprogramma op basis van het budget (dit percentage zal nog enkele tienden van een procent hoger uitkomen wanneer alle gecommiteerde gelden aan de lidstaten zijn toegekend). Verder is een concrete becijfering van de voor Nederland gunstige deelname aan subcontracten de Rekenkamer onbekend. Dit resulteert met andere woorden in een retour net boven de «juste retour». De Rekenkamer is dan ook minder positief over het resultaat van de Nederlandse deelname aan het Vierde Kaderprogramma in budgetpercentages dan het Ministerie van EZ en beoordeelt dit als een redelijk resultaat.

2.2.4 Analyse deelname aan specifieke programma's

De Rekenkamer heeft geprobeerd de Nederlandse participatie in het Vierde Kaderprogramma nog iets precieser in beeld te brengen aan de hand van een analyse van de Nederlandse participatie in veertien programma's. Het bleek echter dat Senter/Bureau EG-Liaison, het

agentschap van het Ministerie van EZ dat deze van de Europese Commissie afkomstige informatie verzamelt en analyseert, de hiervoor verzochte informatie niet goed kon leveren; soms werd meer informatie verstrekt dan was gevraagd, maar vaak minder. Bij gebrek aan betere gegevens heeft de Rekenkamer haar analyse toch gebaseerd op deze informatie (zie de volgende vergelijkende tabel van deelname door de lidstaten aan twaalf specifieke programma's). In deze tabel is de uit de beschikbare informatie berekende retour van een land gedeeld door het betreffende juiste retour-percentages. Deze analyse wordt gedetailleerd beschreven in bijlage 2.

Tabel 5: Gewogen retour van de 15 lidstaten voor calls van 12 specifieke programma's uit het Vierde Kaderprogramma

<i>Juste retour in procenten</i>															
	DE	FR	GB	IT	ES	NL	BE	SE	AU	DK	GR	FI	PT	IE	LU
	28,31	17,22	13,14	11,67	6,51	6,32	3,89	2,81	2,64	1,98	1,55	1,36	1,33	1,03	0,24
<i>Gewogen retour in procenten van een aantal industriële programma's</i>															
	DE	FR	GB	IT	ES	NL	BE	SE	AU	DK	GR	FI	PT	IE	LU
Esprit 4	73	115	116	89	101	98	136	110	68	101	252	118	105	194	71
Telematics 2c	54	85	127	87	103	108	134	142	57	177	407	191	173	214	83
Acts	72	107	94	116	80	103	123	132	30	101	181	338	120	175	42
Brite/Euram 3	98	64	120	70	120	100	92	100	82	77	174	149	408	125	54
Smt	60	77	156	66	61	136	156	182	85	151	248	179	84	164	21
<i>Gewogen retour in procenten van een aantal overige programma's</i>															
	DE	FR	GB	IT	ES	NL	BE	SE	AU	DK	GR	FI	PT	IE	LU
Env2c	59	49	121	115	75	178	95	175	107	148	309	163	120	97	29
Mast 3	47	86	150	19	87	93	107	108	5	329	183	121	240	152	0
Biotech 2	70	83	134	70	70	184	152	177	66	159	78	96	50	179	17
Fair	39	82	122	60	114	154	119	217	55	257	237	209	189	2	4
Joule/Thermie	73	106	108	42	129	101	141	228	60	144	287	151	136	9	0
Transport	63	88	100	130	86	149	101	147	110	99	256	177	104	158	0
Tmr	57	93	116	103	116	116	108	166	75	135	285	101	181	186	4

Bron: Gegevens verstrekt door EGL aan de Algemene Rekenkamer, najaar 1999.

Het beeld dat dit overzicht geeft is niet noodzakelijkerwijs representatief voor de totale deelname van de lidstaten aan het onderzochte specifieke programma. De Rekenkamer is van mening dat over het geheel genomen het betrokken materiaal wel indicatief is voor de deelname van lidstaten aan de EU-technologiesubsidies van het Vierde Kaderprogramma.

Uit de analyse van de Rekenkamer komt naar voren dat de Nederlandse deelname in de meer industriële programma's veelal achterblijft bij die in programma's die meer zijn gericht op universiteiten en kennisinstellingen. In de vergelijking met andere EU-lidstaten blijkt Nederland qua deelname aan Vierde Kaderprojecten, gemeten naar de gewogen retour, het niet beter te doen dan de meeste andere lidstaten. Nederland neemt op basis van deze gegevens gemiddeld over de twaalf vermelde programma's een achtste plaats in met een redelijk resultaat (122%). Hoewel Nederland op basis van deze cijfers een retour realiseert die wat hoger is dan de juiste retour, geldt dit ook voor meeste andere landen (met als koplopers Zweden, Denemarken en Portugal met meer dan anderhalf keer hun juiste retour).

Verder valt op dat met name voor de landen met een hogere bijdrage aan de EU (Duitsland, Frankrijk, het Verenigde Koninkrijk en Italië) het moeilijk is om gunstig te scoren en dat deze landen dan ook veelal hun juiste retour niet halen. Voor Duitsland en Frankrijk geldt, dat zij doorgaans beter scoren in de industriële programma's. Als grote lidstaat komt het Verenigd Koninkrijk opvallend goed uit de internationale vergelijking. Over vrijwel

de hele linie van de twaalf in de analyse betrokken programma's haalt het Verenigd Koninkrijk een gewogen retour (gerealiseerde retour gedeeld door juiste retour) die vergelijkbaar is met de Nederlandse.

De grotere Zuid-Europese landen (Italië en Spanje) vertonen een sterk fluctuerende deelname aan de programma's (sommige sterk, andere zwak). Dit geldt ook in mindere mate voor Portugal en Ierland. Uit de analyse komen daarentegen opvallend goede scores voor Griekenland. De Scandinavische landen blijken ook veelal goed te scoren, zij het dat ieder land andere sterke sectoren heeft. Verder blijkt de Belgische deelname vergelijkbaar te zijn met de Nederlandse, terwijl Luxemburg, Oostenrijk en Duitsland op basis van hun gewogen retouren de grote verliezers zijn.

2.3 De evaluatiepraktijk

2.3.1 Verplichte rapportages

De Europese Commissie is belast met de evaluatie van de communautaire inspanningen op het terrein van onderzoek en technologische ontwikkeling. Zij bericht in een aantal verantwoordingsrapportages over de vorderingen met de uitvoering van het kaderprogramma. De verplichte evaluaties worden neergelegd in jaarlijkse monitorrapporten (External Monitoring Reports) en vijfjaarlijkse evaluatierapporten (Five Year Assessment Reports). Deze worden uitgevoerd door onafhankelijke externe expertpanels uit de industrie, universiteiten en kennisinstellingen, die door de Europese Commissie worden geselecteerd. Bij voorkeur komen de experts uit verschillende landen. Daarnaast dient de Europese Commissie aan het begin van het jaar een jaarverslag over de verrichte activiteiten en ontwikkelingen op het terrein van onderzoek en technologische ontwikkeling aan het Europees Parlement en de Raad voor te leggen en dienen de leden van het programmacomité coördinatie-rapporten op te stellen.

De *jaarlijkse monitorrapporten* betreffen zowel de specifieke programma's als het gehele kaderprogramma. Zij beogen een snelle, onafhankelijke feedback te geven over de stand van zaken en de kwaliteit van de programma-uitvoering. De hierbij betrokken expertpanels maken gebruik van bij de Europese Commissie aanwezige informatie en voeren interviews uit met betrokkenen (onder andere deelnemers, programmamanagers en leden van programmacomités).

Deze monitorrapporten besteden onder andere aandacht aan de efficiency en transparantie van het programma-management, de interne coördinatie van de Europese Commissie, de doelbereiking van geselecteerde projecten, de follow-up van aanbevelingen uit eerdere evaluaties en de voortgang en resultaten van projecten in het licht van de oorspronkelijke doelstellingen. De overkoepelende monitorrapporten hebben als doel het kaderprogramma in zijn geheel te monitoren door ontwikkelingen in verband te brengen met aanvankelijke doelstellingen en te onderzoeken of doelen, prioriteiten en financiële middelen nog steeds van toepassing zijn in de brede context van het gehele kaderprogramma.

In de *vijfjaarlijkse evaluatierapporten* wordt belangrijke informatie uit de jaarlijkse monitorrapporten verwerkt. De vijfjaarlijkse evaluatierapporten worden ongeveer op de helft van een lopend kaderprogramma uitgevoerd zowel voor elk specifiek programma als voor het totale kaderprogramma. De evaluatie bestaat uit drie onderdelen: de verwerking van de eind-evaluatie van het vorige programma, de evaluatie van de lopende

specifieke programma's en een evaluatie vooraf als voorbereiding op het nieuwe kaderprogramma. De overkoepelende vijfjaarlijkse evaluatie van het kaderprogramma is gebaseerd op de vijfjaarlijkse evaluaties van de specifieke programma's, maar gaat verder dan een analyse van de uitgevoerde en lopende activiteiten gedurende de bepaalde periode van vijf jaar. De overkoepelende vijfjaarlijkse evaluatie uit 1997 staat bekend als het Davignonrapport, genoemd naar de voorzitter van het externe panel. In dit panel had één Nederlander zitting. Het rapport kenmerkt zich niet zo zeer door een terugblik te geven op het Vierde Kaderprogramma, maar richt zich met name op de aanloop naar het Vijfde Kaderprogramma. Het panel baseerde zich daarbij op haar eigen bevindingen en op die van de externe panels van de monitorrapporten van de specifieke programma's. Het rapport geeft geen enkel inzicht in de participatie van lidstaten.

Het *jaarverslag van de Europese Commissie* geeft een overzicht van de activiteiten over onderzoek en technologische ontwikkeling en de verspreiding van de resultaten in het voorafgaande jaar, alsmede over het werkprogramma van het lopende jaar. Het verslag is als aanvulling bedoeld op de jaarlijkse monitorrapporten en de vijfjaarlijkse evaluatierapporten. Het jaarverslag van de Europese Commissie biedt een overzicht van de beleidsontwikkelingen, een analyse van de verrichte onderzoekswerkzaamheden, de behaalde resultaten van de specifieke programma's, het werkprogramma voor het komend jaar, alsmede beheersmatige aspecten.

Het is geen evaluatierapport als zodanig, maar bevat wel *evaluatieve aspecten*. In het jaarverslag worden uit overzichten van enkele voorbeelden van projecten binnen alle specifieke programma's *snelle extrapolaties gemaakt* naar algemene positieve evaluatieve conclusies en worden uitspraken gedaan over de algemene doelstellingen van het beleid voor onderzoek en technologische ontwikkeling, zoals de verbetering van de concurrentiepositie van de Unie.

De afstemming tussen het beleid van de verschillende lidstaten is in eerste instantie gelegd bij de programmacomités. De leden van deze comités hebben een belangrijke rol bij het vaststellen van coördinatieonderwerpen en zo nodig ook bij de coördinatie van beleid. Eens per jaar produceren door het programmacomité ingestelde ad hoc comités *coördinatie-rapporten* over vooraf geselecteerde sectoren en bevelen zij aan op welke punten meer coördinatie mogelijk is. Ook deze rapporten zijn niet te beschouwen als ex post-evaluaties van de uitvoering van het kaderprogramma. In de rapporten komen coördinatie-thema's aan de orde zoals bijvoorbeeld «innovatie in onderzoeksbeleid» en «harmonisatie van onderzoeksdata». In 1997 was slechts de helft van de rapporten in lijn met de wens van de Onderzoekraad om aan te geven op welke deelterreinen meer coördinatie zinvol zou zijn. Eind 1998 bleken de rapporten nog steeds een grote diversiteit in de aard van de informatie te vertonen, namelijk van informatie over individuele projecten tot informatie over totale nationale onderzoeks- en technologieactiviteiten. Een analyse van de rapporten toonde volgens de Europese Commissie een positieve ontwikkeling aan sedert de eerste rapportages uit 1996 en 1997, zoals een zekere standaardisering van de informatie.

2.3.2 *Beoordeling rapportages*

De Rekenkamer ging na in hoeverre deze stroom van verantwoordingsrapportages zicht gaf op de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's. Zij stelt aan evaluaties de eisen dat zij voldoende

methodisch-technische en inhoudelijke kwaliteit hebben en dat zij bruikbaar zijn. Dat laatste houdt onder andere in dat afwijkingen tussen de doelstellingen en de resultaten en ontwikkelingen op projectniveau weergegeven moeten worden.

Geen van de onderzochte rapportages voldeed aan de door de Rekenkamer gehanteerde normatiek voor ex post-evaluaties, hoewel de door de externe expertpanels opgestelde rapporten (jaarlijkse monitorrapporten en vijfjaarlijkse evaluatierapporten) hieraan eerder voldoen dan het jaarverslag van de Europese Commissie en de coördinatierapporten. Naast methodisch-technische tekortkomingen van uiteenlopende aard is de belangrijkste reden hiervoor dat het kaderprogramma en de specifieke programma's te weinig toetsbare en te kwalitatief geformuleerde doelstellingen bevatten. Aangehaalde projectresultaten in de rapportages worden verhalenderwijs gepresenteerd als een bewijs voor de doelbereiking. De aanbevelingen richten zich vooral op de inhoudelijke technische onderdelen van programma's en de koppeling met de dataverzameling is vaak niet aan te geven. Mede als gevolg hiervan zijn alle vier verantwoordingsrapportages eerder te beschouwen als bestuurlijke rapportages dan als evaluaties en wordt weinig of geen inzicht gegeven in de concrete prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's. De Europese Rekenkamer concludeerde eveneens in haar onderzoek naar het Fair-programma (Speciaal verslag nr. 9/99), dat het ontbreken van gekwantificeerde doelstellingen het meten van de resultaten bemoeilijkt.

2.3.3 Gebruik rapportages

De Rekenkamer onderzocht in welke mate de Nederlandse programma-comitéleden gebruik maken van met name de vijfjaarlijkse evaluatierapporten en de jaarlijkse monitorrapporten.

De verplichte evaluaties van de Europese Commissie (jaarlijkse monitorrapporten en vijfjaarlijkse evaluatierapporten) waren in de programma-comités van alle geselecteerde programma's op hoofdlijnen aan de orde geweest. Deze rapportages hadden voor de leden van de programma-comités doorgaans een informeren karakter; zij vormden geen aanleiding om concrete wijziging in de uitvoering van het programma van de Europese Commissie te verlangen. Dit had deels te maken met de beperkte besluitvormende bevoegdheden van het programmacomité op dit vlak. Wel gaven diverse leden aan dat de verantwoordingsrapporten een zekere rol speelden bij de voorbereiding van het nieuwe kaderprogramma.

2.4 Ervaringen Nederlandse projectdeelnemers

2.4.1 Enquete onder Nederlandse projectdeelnemers

Ter beantwoording van de vraag hoe de deelname aan het Vierde Kaderprogramma door Nederlandse projectdeelnemers is ervaren en om enig inzicht te verkrijgen in de uitvoering van projecten met een Nederlandse participatie, verrichtte de Rekenkamer een korte enquête onder Nederlandse projectdeelnemers van twee specifieke programma's – een industrieel programma (Acts) en een programma waaraan vooral Nederlandse kennisinstellingen en universiteiten deelnamen (Fair). Het programma Acts (Advanced Communications Technologies and Services) heeft als algemeen doel het ontwikkelen van geavanceerde communicatietechnologieën en -diensten ten behoeve van de economische ontwik-

keling en de sociale samenhang in Europa. Het Fair-programma (Fisheries, Agriculture, Forestry and Agro-industrial Research) heeft tot doel projecten voor onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie uit te voeren in de agro-industriële sector.

De enquête werd gehouden onder 23 contactpersonen van bedrijven en instellingen die hadden deelgenomen of nog steeds deelnamen aan het Fair- of Acts-programma, dan wel aan een vergelijkbaar specifiek programma van een eerder kaderprogramma¹.

Tabel 6 : Aantallen en soort deelnemers aan de enquête

	Bedrijven	Universiteiten/ Kennisinstanties	Totaal
Acts-programma	12	5	17
<i>Waaronder coördinator</i>	4	0	4
Fair-programma	4	10	14
<i>Waaronder coördinator</i>	0	3	3
Totaal	16	15	31

Aan de deelnemers werd gevraagd naar:

- het belang van deelname aan het Vierde Kaderprogramma;
- de voordelen van deelname;
- de nadelen van deelname;
- hun mening over de contacten met de Europese Commissie, met het ministerie en met de programmacomités.

2.4.2 Belang deelname aan het Vierde Kaderprogramma

Eén van de belangrijkste doelstellingen van het Vierde Kaderprogramma was dat projecten zouden bijdragen aan het inlopen van de technologische achterstand ten opzichte van Japan en de Verenigde Staten. Fair-deelnemers uit de onderzoeksweld die met de vragenlijst werden benaderd gaven in meerderheid aan dat er in het geheel geen sprake was van technologische achterstand. Integendeel, naar hun mening behoort Nederland op dit terrein tot de toonaangevende landen in de wereld. Fair-deelnemers uit het bedrijfsleven en Acts-deelnemers oordeelden positiever over de vraag of was bijgedragen aan het inlopen van de technologische achterstand.

Uit de antwoorden bleek dat financiële overwegingen voor de deelnemers een belangrijke motivatie vormden voor deelname aan het kaderprogramma. Voor het overgrote deel van de betrokken projecten (27 van 31) zou uitvoering zonder subsidie uit het Vierde Kaderprogramma onzeker zijn geworden. Geen enkele van de universiteiten en kennisinstellingen zou het project zonder subsidie hebben uitgevoerd. Daarbij werd door de contactpersonen aangegeven dat dit komt omdat voor deelnemende universiteiten in Fair de projecten worden gebruikt als bron van derde geldstroominkomsten. Dit houdt in dat daarmee wetenschappelijk onderzoek wordt gefinancierd waarvoor geen financiering uit de begroting van het Ministerie van OCenW of KNAW en NWO wordt ontvangen. Alle projecten die zonder subsidie, al dan niet in afgeslankte vorm, toch zouden zijn uitgevoerd zijn dus projecten waarin de Nederlandse deelnemer uit het bedrijfsleven afkomstig is.

¹ Daar er geen complete lijst was van alle projectdeelnemers aan het Vierde Kaderprogramma, was geen statistische steekproef te trekken. Op basis van vrijwillige medewerking geven de ingevulde vragenlijsten wel een kwalitatief – hoewel niet noodzakelijkerwijs representatief – beeld van het oordeel van de deelnemers aan het Kaderprogramma.

2.4.3 Voordelen aan deelname

In tabel 7 worden de genoemde voordelen geïnventariseerd, gesplitst naar bedrijven en universiteiten/kennisinstellingen.

Tabel 7: Voordelen van deelname aan het Vierde Kaderprogramma (Acts en Fair)

Genoemde voordelen	Aantal malen genoemd	
	Bedrijven (16 totaal)	Universiteiten/ Kennisinstellingen (15 totaal)
Opbouwen internationaal netwerk	1	12
Scheppen van mogelijkheden voor toekomstige samenwerking	0	5
Professionaliteit van de partners	10	3
Toepasbaarheid en bruikbaarheid van de met het project vergaarde kennis	5	7
Procesvernieuwing	0	0
Productvernieuwing	1	5
Mogelijkheid tot het betreden van nieuwe gebieden	1	1
Overig	4	10

Hieruit blijkt wel dat voor universiteiten en kennisinstellingen het opbouwen van een internationaal netwerk als het belangrijkste voordeel geldt, terwijl bij bedrijven de professionaliteit van de partners hoog scoort.

In de categorie «overige» werden voordelen genoemd als «het kunnen kijken in de keuken van de concurrent» en «het opdoen van ervaring met dit soort projecten».

2.4.4 Nadelen aan deelname

Het meest genoemde nadeel van deelname was dat de procedures te veel tijd in beslag nemen (13 maal genoemd). In 11 gevallen werd bovendien de rapportageplicht als te belastend ervaren. Ook het argument dat het maken van een projectvoorstel te duur en/of te moeilijk is werd 5 maal genoemd. Ook werd in 5 gevallen aangegeven dat de toekenning van de subsidie te lang op zich had laten wachten. Het algemene beeld van deelnemers aan het Vierde Kaderprogramma is dat deelname veel bureaucratische rompslomp met zich meebrengt.

Tabel 8: Nadelen van deelname aan het Vierde Kaderprogramma (Acts en Fair)

Genoemde nadelen	Aantal malen genoemd	
	Bedrijven (16 totaal)	Universiteiten/ Kennisinstellingen (15 totaal)
Procedures duren te lang	7	6
Toekenning van het geld laat te lang op zich wachten	3	2
Het maken van een projectvoorstel is te duur	0	5
Rapportageplicht is te belastend	3	8
Resultaat moet openbaar worden gemaakt	0	2
Bemoeienis Europese Commissie	2	0
Bemoeienis ministerie	0	0
Vinden buitenlandse partner is te moeilijk	0	3
Overig	13	10

Bij bedrijven wordt vaak een werknemer speciaal belast met het maken van een projectvoorstel en de rapportages, bij universiteiten en kennisinstellingen is dit minder vaak het geval. Wellicht dat dit een verklaring is voor het feit dat respondenten uit de onderzoekswereld vaker aangaven dat de rapportageplicht als belastend wordt ervaren.

Alle genoemde nadelen van deelname aan het Vierde Kaderprogramma bleken niet van dien aard dat besloten werd om niet deel te nemen. Voor de twee projecten die uiteindelijk niet zijn ingediend werd als enige en doorslaggevende reden hiervoor opgegeven dat de openbaarheid van resultaten, die automatisch uit deelname zou zijn gevolgd, uit concurrentieoverwegingen ongewenst was.

2.4.5 Contacten met Europese Commissie

Contacten met de Europese Commissie lopende het project werden in het algemeen als nuttig tot zeer nuttig beoordeeld. De bureaucratie rond het indienen van projectvoorstellen, de goedkeuring daarvan, en de rapportages aan de Europese Commissie (waarbij voor de Europese Commissie een grote rol is weggelegd) werd vrijwel unaniem negatief beoordeeld. Over 15 van de 31 ingediende projecten had in het geheel geen contact plaats tussen de Nederlandse deelnemer en de Europese Commissie lopende het project en vond de afhandeling uitsluitend schriftelijk of via de buitenlandse coördinator plaats. Als er wel contacten waren, betroffen deze meestal voortgangsgesprekken en gingen deze soms over de contract- of subsidievoorwaarden. Het merendeel van deze contacten met de Europese Commissie (11 gevallen totaal) werden als positief en nuttig beoordeeld. 7 van deze 11 contacten kregen zelfs het predikaat «zeer nuttig». Vooral de deskundigheid van de scientific officer en de constructieve houding tijdens de voorbereiding en de contractonderhandelingen werden daarbij genoemd. Enkele respondenten beschouwden de contacten met de Europese Commissie daarentegen als eerder hinderlijk dan constructief.

2.4.6 Contacten met het ministerie

Er was slechts weinig contact tussen projectdeelnemers en nationale ambtenaren. Over de contacten die er wel waren oordeelden de respondenten positief. Zij werden alle aangemerkt als «zeer nuttig». Voor zover projectdeelnemers in de voorbereidende fase of lopende het project contact hadden met de ministeries (dit was bij circa de helft van de in de enquête betrokken projecten het geval) betrof dit vooral informatieve vragen van de kant van projectaanvrager/deelnemer. Nergens kwam het initiatief daartoe van de kant van het ministerie. Het lijkt dan ook onwaarschijnlijk dat het inzicht in de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's dat hierdoor verkregen werd, groot kan zijn.

2.4.7 Oordeel over contacten met het programmacomité

Voor bijna de helft van alle projecten (16 gevallen) waren er contacten met het programmacomité en de Nederlandse vertegenwoordiger daarin. 14 maal betrof het hier contacten met het programmacomité voor Acts en slechts 2 maal met het programmacomité voor Fair. Deze contacten hadden zowel plaats tijdens de voorbereidingsfase als tijdens de uitvoering. Het oordeel van de deelnemers over deze contacten was doorgaans positief. Meestal had het contact plaats op initiatief van de

projectdeelnemer, met het doel informatie op te vragen over mogelijkheden van subsidiëring en over uitleg bij de subsidievoorwaarden.

2.5 Conclusies

De Nederlandse doelstellingen op het gebied van EU-technologie-subsidies zijn vooral in termen van participatie en financiële deelname geformuleerd. Wat betreft de Nederlandse participatie aan het Vierde Kaderprogramma kan uit cijfers van de Europese Commissie worden geconcludeerd dat Nederland goed gescoord heeft. Wanneer rekening wordt gehouden met het feit dat sommige bedrijven, universiteiten en kennisinstellingen aan verscheidene projecten deelnemen, is de gestelde ondergrens van het Nederlandse beleid van 500 ruim gehaald. Volgens de Europese Commissie neemt Nederland – na het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk – een vierde plaats in waar het gaat om het aantal projecten waaraan nationale bedrijven en instellingen hebben deelgenomen.

Met de Nederlandse financiële deelname aan het Vierde Kaderprogramma wordt de doelstelling «behalen van de juiste retour» wel gehaald: Nederland realiseerde een retour van 7%, dus iets meer dan de juiste retour (6,32%). Overigens blijkt uit een vergelijking met de andere lidstaten op basis van een analyse van 12 specifieke programma's, dat vergelijkbare prestaties ook voor de meeste andere lidstaten gelden, waarbij aangetekend moet worden dat dit voor de kleine lidstaten makkelijker te realiseren is dan voor de grote.

De Nederlandse deelname in de meer industriële programma's (zoals Acts, Brite/Euram 3) blijft veelal achter bij de deelname in programma's die meer zijn gericht op universiteiten en kennisinstellingen (zoals Nfs-2, Fair, Biomed 2 en Env 2c). Wellicht mag hieruit opgemaakt worden dat universiteiten en kennisinstellingen op het vlak van onderzoek en technologische ontwikkeling vernieuwender zijn dan bedrijven. Een andere verklaring zou kunnen zijn, dat universiteiten en kennisinstellingen EU-subsidies harder nodig hebben dan bedrijven. Bedrijven zien vanwege de hoge administratieve lasten van deelname aan EU-technologie-programma's in sommige gevallen van deelname af. Deze laatste verklaring wordt ook bevestigd door de door de Rekenkamer afgenomen enquête onder projectdeelnemers.

Aangezien de doelstellingen geformuleerd zijn in termen van participatie en financiële deelname, beperkt ook de beleidsinformatie over de Nederlandse deelname aan het Vierde Kaderprogramma die het Ministerie van EZ aan de Tweede Kamer verstrekt zich vrijwel geheel tot informatie over aantallen participaties en financiële deelname. Andere informatie over de prestaties, of eigen analyses door de departementen van de effecten van de uitgevoerde projecten/programma's heeft de Rekenkamer niet achterhaald.

Uit de analyse van de verantwoordingsrapportages die de EU voorschrijft bij de uitvoering van het kaderprogramma blijkt dat deze rapportages weinig of geen inzicht geven in de concrete prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's en meer het karakter hebben van bestuurlijke rapportages dan van evaluaties. De belangrijkste verklaring ligt in het feit dat de geformuleerde doelstellingen moeilijk toetsbaar zijn, doordat ze overwegend kwalitatief geformuleerd zijn. Maar ook schieten de verantwoordingsrapportages in methodischtechnische zin tekort.

Ten slotte blijkt uit de ervaringen van de geënquêteerde Nederlandse projectdeelnemers dat er in de voorbereidende fase of lopende het project maar weinig contact is met de Nederlandse ministeries en de leden van de programmacomités. Wanneer dit wel plaatsvond betrof het vooral informatieve vragen en lag het initiatief aan de kant van de projectdeelnemer.

Al met al concludeert de Rekenkamer dat het inzicht van de rijksoverheid in de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's van het kaderprogramma in Nederland beperkt is. Er wordt veel aandacht besteed aan de bevordering van de deelname van Nederlandse bedrijven en instellingen, maar het monitoren, evalueren en verspreiden van behaalde resultaten wordt gezien als een zaak van de Europese Commissie.

3. VOORBEREIDING EN UITWERKING VIERDE KADERPROGRAMMA

3.1 Rolverdeling

Voor de uitvoering van vastgestelde EU-technologieprogramma's in de lidstaten is de Europese Commissie grotendeels zelf verantwoordelijk. De Commissie wordt hierin bijgestaan door programmacomités, waarin de lidstaten vertegenwoordigd zijn. De lidstaten richten verder hun aandacht vooral op de voorbereiding en besluitvorming in de Onderzoekraad, waarin onder meer de voorbereiding en vaststelling van het kaderprogramma en de specifieke programma's plaatsvindt. Een kaderprogramma wordt namelijk op voorstel van de Europese Commissie vastgesteld door de Raad van Ministers van de EU (i.c. de Onderzoekraad) en het Europees Parlement. Bij de besluitvorming in de Onderzoekraad zijn vanuit Nederland de coördinerende ministeries van EZ en OCenW en de Permanente Vertegenwoordiging bij de EU (Ministerie van Buitenlandse Zaken) betrokken.

De Europese Commissie wordt bijgestaan door programmacomités waarin de lidstaten vertegenwoordigd zijn. De Nederlandse programmacomitéleden worden geadviseerd door klankbordgroepen, waarin per specifiek programma experts uit bedrijfsleven, (publiek- en privaatrechtelijke) kennisinstellingen, universiteiten en eventueel departementale vertegenwoordigers zitting hebben. Ten slotte zijn het agentschap Senter/Bureau EG-Liaison en enkele zelfstandige bestuursorganen, zoals de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) betrokken bij het kaderprogramma. Senter/Bureau EG-Liaison is belast met voorlichting, ondersteuning van projectaanvragen en partnersearch. In Nederland draagt Innovation Relay Centre Nederland (onderdeel van het Europese IRC-netwerk) het Innovation-programma van het Vierde Kaderprogramma uit. Deze organisatie is evenals EG-Liaison ondergebracht bij Senter en voert haar activiteiten uit in nauw samenwerking met dit bureau.

3.2 Voorbereiding Europese besluitvorming

De voorbereiding van de Onderzoekraad gebeurt op Europees niveau in

- de «Groep Onderzoek», een ambtelijke Raadswerkgroep, waarin voor Nederland leden van de Permanente Vertegenwoordiging deelnemen;
- het Comité van Permanente Vertegenwoordigers (COREPER), waarin de ambassadeurs van de lidstaten zitting hebben.

Hiernaast worden de Onderzoekraad en de Europese Commissie geadviseerd door het «Comité de la Recherche Scientifique et Technologique» (CREST), bestaande uit ambtenaren van de Europese Commissie en de lidstaten. Voor Nederland zijn hierin de ministeries van EZ en OCenW vertegenwoordigd. CREST adviseert over de technische en beleidsmatige inhoud van (toekomstige) communautaire onderzoeksprogramma's en bevordert de coördinatie van de door de Gemeenschap en de lidstaten gevoerde acties en de communautaire strategie voor de internationale samenwerking.

3.3 Nederlandse voorbereiding Europese besluitvorming

De Nederlandse standpunten in de Onderzoekraad worden voorbereid in de Coördinatie-Commissie voor Europese Integratie- en Associatieproblemen (CoCo), waarin onder voorzitterschap van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken alle ministeries zijn vertegenwoordigd. Stand-

punten voor Groep Onderzoek worden onder leiding van EZ en OCenW bilateraal met de meest betrokken departementen afgestemd; die voor COREPER volgens een standaardprocedure onder leiding van BuiZa. Over de taakverdeling tussen de coördinerende ministeries van EZ en OCenW is afgesproken dat de minister van EZ in beginsel als Nederlandse woordvoerder zal optreden in onder andere de Onderzoekraad. Indien het wetenschappelijk element van overwegend belang is, vervult het Ministerie van OCenW het woordvoerderschap. Volgens betrokkenen verloopt de afstemming hierover tussen EZ en OCenW soepel.

Hoewel het niet formeel een overlegorgaan is ter voorbereiding van Brusselse besluitvorming, speelt de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma een centrale rol bij de inhoudelijke voorbereiding van nationale EU-standpunten op het terrein van onderzoek en technologische ontwikkeling.

Het Ministerie van EZ is voorzitter van de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma en het Ministerie van OCenW is vice-voorzitter. Naast deze ministeries nemen de ministeries van Defensie, LNV, SZW, V&W, VROM, VWS en BuiZa deel. Verder zijn vertegenwoordigd de Permanente Vertegenwoordiging bij de EU (onderhandelingstechnische aangelegenheden), het Ministerie van Financiën (budgettaire aspecten), het Bureau EG-Liaison, de intermediaire organisatie Netherlands House for Science and Technology (NEST), de NWO, de VSNU, de KNAW en TNO. De vergaderfrequentie van de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma is afhankelijk van het stadium waarin het kaderprogramma zich bevindt en kan variëren van zeven maal per jaar tot maandelijks.

In de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma komen in de voorbereidingsfase van een kaderprogramma zaken aan de orde als de departementale standpunten over het management en de inhoud van het nieuwe kaderprogramma, het benodigde budget en de onderbouwing daarvan, de (nationale) doelgroepen, notities over onder andere procedurele en inhoudelijke ontwikkelingen, naast zaken als conceptconclusies voor de vergaderingen van de CoCo.

In de uitvoeringsfase van het Vierde Kaderprogramma werden met name onderwerpen uit het Comité de la Recherche Scientifique et Technologique aan de orde gesteld (zoals toekomst en werkprogramma van CREST, coördinatie van onderzoek, het modelcontract en het jaarverslag van de Europese Commissie). De afstemming met de Nederlandse CREST-delegatie is een belangrijk agendapunt voor de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma. Voor Nederland nemen de voorzitter en vice-voorzitter van deze werkgroep deel aan CREST, zodat de informatievoorziening gewaarborgd is. Omgekeerd bespreekt het CREST tal van onderwerpen die ook aan de orde komen in de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma, zoals de voorstellen over deelname en de verspreiding van onderzoeksresultaten en de verschillende evaluaties (zoals de vijfjaarlijkse evaluatierapporten en de coördinatierapporten).

Uit de documentenanalyse van de Rekenkamer blijkt dat de aandacht van de werkgroep vooral gericht is op het voorbereiden van nieuwe kaderprogramma's en het bevorderen van de Nederlandse deelname aan de specifieke programma's. Minder aandacht gaat uit naar de uitvoering en evaluatie van de programma's en de resultaten van en de problemen bij de projecten.

Het algemene oordeel van de deelnemers aan de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma over het overlegorgaan is positief.

3.4 Departementale voorbereiding

3.4.1 Voorbereiding Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma

De departementale vertegenwoordigers in de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma zijn doorgaans de ambtelijke deskundigen op het terrein van onderzoek en technologische ontwikkeling. De betrokken departementen hebben geen specifiek voorbereidingscircuit voor de vergaderingen van de werkgroep ingesteld. Wel hebben de ministeries van OCenW, LNV, VROM en V&W een algemeen overleg over onderzoek, waarbinnen het kaderprogramma regelmatig aan de orde komt. De ambtelijke top is veelal niet direct betrokken bij (de voorbereiding) van de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma en de vormgeving van het kaderprogramma. Alleen over belangrijke onderwerpen wordt de ambtelijke top respectievelijk de minister via de hiërarchische lijn geïnformeerd. Al met al is de departementale infrastructuur doorgaans beperkt en in sommige gevallen minimaal. Positieve uitzonderingen daarbij zijn de ministeries van OCenW, V&W en LNV.

3.4.2 Afstemming nationaal en Europees beleid

Binnen de meeste vakdepartementen vindt afstemming plaats van het nationale en Europese technologiebeleid door degene die zitting heeft in het programmacomité. Bij een enkel ministerie (zoals LNV, VROM en V&W) vindt op ad hoc basis afstemming plaats met beleidsverantwoordelijke directies. Voor het Ministerie van VWS speelt NWO, die zicht heeft op de besteding van de nationale onderzoeksmiddelen, een belangrijke rol.

3.4.3 Voorbereiding ministers Onderzoekraad

Bij de voorbereiding van hun deelname in de Onderzoekraad worden de ministers van EZ en OCenW geïnformeerd via een standaardprocedure met speciaal daarvoor opgestelde informatie. Andere ministers worden alleen in meer algemene zin op de hoogte gehouden van de kaderprogramma's en van wat er omgaat in de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma. Alleen in een enkel specifiek geval worden zij nader geïnformeerd door middel van nota's van de vertegenwoordigers van het ministerie in de interdepartementale werkgroep. Bij de ministeries van EZ, OCenW, LNV en VWS vindt wel eens rechtstreeks contact plaats met de minister.

3.4.4 Contacten met bedrijfsleven en onderzoekswereld

Uitgezonderd het Ministerie van SZW onderhouden alle vakdepartementen contact met het veld om het bedrijfsleven en de onderzoekswereld te betrekken bij het kaderprogramma. De meeste vakdepartementen (EZ, OCenW, LNV, VROM, V&W, VWS) stemmen af met het bedrijfsleven en kennisinstellingen in de klankbordgroepen ter ondersteuning van de programmacomités. Deze klankbordgroepen spelen een belangrijke rol bij het informeren van de betrokkenen van de verschillende specifieke programma's. In de praktijk bleek het echter moeilijk een breed samengestelde klankbordgroep gedurende de langdurige uitvoering van een specifiek programma

in te schakelen. Om die reden wordt voor het Vijfde Kaderprogramma voorzien in een virtueel netwerk om het draagvlak gemakkelijker te vergroten en de snelheid van informatieoverdracht te bevorderen. Voor de ministeries van EZ, OCenW, LNV, VROM, V&W en VWS onderhoudt Senter/Bureau EG-Liaison contacten met de betrokken bedrijven en instellingen, verzorgt de voorlichting over het kaderprogramma en organiseert onder andere conferenties en workshops. Naast deze contacten onderhouden alle vakdepartementen, behalve dat van SZW, nog ad hoc contacten met het bedrijfsleven en de onderzoekswereld. Zo werd in 1994 bij de aanloop naar het Vierde Kaderprogramma een ronde tafelgesprek op topniveau georganiseerd, waarin werd gediscussieerd met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en de Nederlandse onderzoekswereld (onder andere Philips, Gist-Brocades, Fokker, NWO, ECN, TNO en KNAW). Ten slotte vindt ook afstemming van prioriteiten plaats met andere leden van het programmacomité om zodoende meer kans te maken voor opname in het kaderprogramma.

3.5 Conclusies

De Rekenkamer concludeert dat de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma zich heeft ontwikkeld tot een interdepartementaal netwerk waarin het Europees onderzoeksbeleid nationaal wordt afgestemd en de in te nemen standpunten voor CoCo, CREST en de Onderzoekraad worden besproken en mede vormgegeven. Volgens betrokkenen verloopt de Nederlandse standpuntcoördinatie voor het kaderprogramma soepel en komen binnen de werkgroep nauwelijks conflicten voor. Zij beoordelen de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma als een nuttig overlegorgaan, waarbinnen op een efficiënte wijze informatie wordt uitgewisseld en ervaringen op het onderzoeksterrein worden besproken. Verder blijkt dat de aandacht van de werkgroep vooral gericht is op het voorbereiden van nieuwe kaderprogramma's en het bevorderen van de Nederlandse deelname aan de specifieke programma's. Minder aandacht gaat uit naar de uitvoering en evaluatie van de programma's en de resultaten van en de problemen bij de projecten.

Hiernaast is de departementale infrastructuur voor de voorbereiding van de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma doorgaans beperkt en in sommige gevallen minimaal. De departementale vertegenwoordigers in de werkgroep zijn doorgaans de ambtelijke deskundigen voor het departement op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling. Geen van de betrokken departementen heeft een specifiek voorbereidingsoverleg voor de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma ingesteld. Wel hebben de ministeries van OCenW, LNV, VROM en V&W een algemeen overleg inzake onderzoek, waarbinnen het kaderprogramma regelmatig aan de orde komt. Ook is de betrokkenheid van de departementale top bij werkgroepaangelegenheden bij de meeste ministeries beperkt en niet afzonderlijk georganiseerd. Gelet hierop bestaat in een enkel geval het risico, dat het institutioneel geheugen slechts bij één persoon op het departement aanwezig is en dat de bestuurlijke invalshoek niet voldoende tot zijn recht komt.

4. UITVOERING VIERDE KADERPROGRAMMA

4.1 Stramien uitvoering programma's

De uitvoering van de specifieke programma's binnen het Vierde Kaderprogramma verliep als volgt:

- indiening subsidieaanvragen door internationale samenwerkingsverbanden (op basis van zogenoemde «calls for proposals», uitnodigingen om voorstellen in te dienen);
- beoordeling aanvragen op wetenschappelijk/technische kwaliteit en prioritering door onafhankelijke externe deskundigen;
- opstelling van de «shortlist» door de Europese Commissie;
- behandeling van de «shortlist» in het programmacomité, waarin de lidstaten vertegenwoordigd zijn;
- selectie door de Europese Commissie van projecten voor contractonderhandelingen;
- contractonderhandelingen door de Europese Commissie met projectaanvragers;
- afsluiting van contracten met het technologieconsortium, waarin onder meer het financiële beheer, de aansprakelijkheid en de verantwoordingsverplichtingen zijn vastgelegd;
- projectmanagement door technologieconsortium (in het bijzonder de hoofdcontractant);
- programmabeheer door de Europese Commissie.

4.2 Rol programmacomités

De bevoegdheden van de programmacomités, waarin de lidstaten zitting hebben, gaan vrij ver. Zo kan de Europese Commissie op een aantal gebieden alleen bepalingen vaststellen na een instemmend advies van het programmacomité. Wordt er geen of een negatief advies uitgebracht, dan moet de Europese Commissie een voorstel bij de Onderzoekraad indienen. Alleen in het geval dat de Onderzoekraad niet binnen de vastgestelde termijn hierover besluit, kan de Europese Commissie zonder instemming van de Raad de voorgestelde maatregelen vaststellen. Onder het Vierde Kaderprogramma gold deze procedure onder andere voor de opstelling van het werkprogramma, de vaststelling van de criteria voor de goedkeuring en selectie van projecten, de evaluatie van de voor communautaire financiering voorgestelde activiteiten en van het geraamde bedrag van deze financiering, de maatregelen en het mandaat voor de beoordeling van het programma, en deelneming aan de acties door rechtspersonen uit derde landen en internationale organisaties. In het Vijfde Kaderprogramma zijn de bevoegdheden van de programmacomités uniform geformuleerd en komen deze inhoudelijk grotendeels overeen met die van het Vierde Kaderprogramma.

4.3 De programmacomités in de praktijk

De Rekenkamer heeft voor negen specifieke programma's (Acts, Biomed 2, Brite/Euram 3, Env 2c, Mast 3, Fair, Nfs 2, Innovation en Tmr) onderzocht hoe de programmacomités opereerden en in hoeverre daarbij gebruik werd gemaakt van de toegekende bevoegdheden.

Opstellen werkprogramma

Het programmacomité is wel bevoegd om het door de Europese Commissie voorgelegde werkprogramma goed of af te keuren, maar kan

het programma niet zelf wijzigen. Het initiatiefrecht hiertoe ligt bij de Europese Commissie.

De programmacomitéleden waren over het algemeen intensief betrokken bij het opstellen en in voorkomend geval het bijwerken van het werkprogramma. Het daadwerkelijk in stemming brengen van (onderdelen) van het werkprogramma komt echter niet of nauwelijks voor; slechts bij drie programma's stemde het programmacomité over het vast te stellen werkprogramma om de Europese Commissie tot wijzigingen te dwingen. Dit heeft ten dele te maken met de doorgaans coöperatieve houding van de Europese Commissie bij het opstellen of bewerken van het werkprogramma. Verder speelt de druk die gevoeld wordt door programmacomitéleden om het werkprogramma snel op te stellen zodat met de formulering van calls en goedkeuring van projecten kan worden begonnen, hierbij een niet te onderschatten rol.

Formulering uitnodigingen om projectvoorstellen in te dienen

Bij de formulering van de zogenoemde calls for proposals hebben de programmacomités beperkte beïnvloedingsmogelijkheden. Met de vaststelling van het werkprogramma liggen namelijk in beginsel de calls inhoudelijk vast. Toch waren bij drie programma's de programmacomitéleden intensief betrokken bij de inhoud en formulering van de calls for proposals. Onderwerpen die in het programmacomité over de uitnodigingen aan de orde konden komen waren: de inhoud van de uitnodigingen, de vaststelling van de selectiecriteria en de goedkeuringsmechanismen voor projecten. Bij tegenvallende respons op de uitnodigingen werd inhoudelijk gediscussieerd over accentverschuiving binnen toekomstige calls, eventueel met daarbij behorende herverdeling van het budget binnen de call.

Uit het onderzoek bleek dat de programmacomités in het algemeen handelen conform hun bevoegdheden.

Behandeling shortlist

De externe evaluatie van de voorstellen naar aanleiding van de calls geschiedt door onafhankelijke (geheime) experts. Op basis van deze beoordeling stelt de Europese Commissie een shortlist op. De Europese Commissie voert voorafgaand aan de goedkeuring van deze shortlist overleg met het programmacomité om tot overeenstemming te komen over projecten die in ieder geval gefinancierd dienen te worden en over projecten die op de reservelijst worden geplaatst. In de praktijk blijkt dat met name wordt onderhandeld over de projecten op de reservelijst. De technische/wetenschappelijke kwalificatie van het expertpanel vormt in het algemeen geen onderwerp van discussie in het programmacomité. Het comité richt zich op toetsing van de juistheid van de gehanteerde procedures en op de beleidsmatige motivatie van de Europese Commissie die ten grondslag lag aan de shortlist en op de plaats van de voorstellen op de shortlist.

Met uitzondering van Acts, speelde binnen de diverse programmacomités het streven om projecten waarbij partijen uit de eigen lidstaat waren betrokken onder de aandacht te brengen geen doorslaggevende rol bij de behandeling van de shortlist. Hoewel het programmacomité formeel goedkeuring diende te verlenen aan de selectie van projecten meldden de geïnterviewde leden van de comités dat doorgaans niet gestemd werd. Wel leidde de marginale toetsing bij vier programmacomités tot wijziging van de shortlist.

Uit het onderzoek bleek dat de geïnterviewde programmacomitéleden

vonden dat de beoordeling van projectaanvragen over het algemeen goed liep. Wel vond men de tijd die beschikbaar was voor de bestudering van het materiaal vaak te beperkt. Over de materieel inhoudelijke kwaliteit van de beoordelingen hebben programmacomités doorgaans weinig opmerkingen. Wel komt het geregeld voor dat er meningsverschillen bestaan over de beleidsmatige prioritering van de Europese Commissie. Dit leidt in de praktijk doorgaans tot een beperkte wijziging van de shortlist.

De contractonderhandelingen

In de beschikkingen van de specifieke programma's zijn geen bepalingen opgenomen voor een eventuele adviserende bevoegdheid van het programmacomité bij de contractonderhandelingen tussen de coördinatoren van de goedgekeurde projecten en de Europese Commissie. Door het ontbreken van een specifieke bevoegdheid werd tijdens het Vierde Kaderprogramma geen enkel programmacomité door de Europese Commissie geïnformeerd over de concrete onderhandelingen, tenzij bijvoorbeeld een belangrijk project niet door dreigt te gaan doordat meer geld nodig blijkt te zijn. In dat geval werd het programmacomité om advies gevraagd. De programmacomités ontplooiën zelf geen initiatieven om informatie tijdens deze fase te verkrijgen, omdat zij dit niet als een onderdeel van hun taak zien.

De programmacomités ontvingen doorgaans wel een lijst van projecten waarvan de contractonderhandelingen met succes waren afgerond.

De uitvoering van de projecten

Het feitelijk financieel beheer van de projecten werd door de Europese Commissie gevoerd. In formele zin hebben de programmacomités geen bevoegdheden tijdens de uitvoeringsfase van de projecten. Zij werden echter op verschillende wijze en in verschillende mate door de Europese Commissie geïnformeerd over de voortgang van projecten van de desbetreffende programma's.

Slechts drie programmacomités hebben daadwerkelijk tijdens het Vierde Kaderprogramma (ten dele) van deze mogelijkheden gebruik gemaakt en konden hierdoor een controlerende taak uitoefenen. Dit kon in één geval zelfs leiden tot het stopzetten van de subsidiëring. Dit laat onverlet dat de betrokkenheid van Nederlandse departementen via de programmacomités in deze fase over het algemeen zeer beperkt is.

Verspreiding en exploitatie van resultaten

Verspreiding en exploitatie van de resultaten van projecten werd in het Vierde Kaderprogramma zo belangrijk gevonden dat zelfs een specifiek programma daartoe als onderdeel van het kaderprogramma is opgenomen (het Innovation-programma). In dit verband heeft de Europese Commissie een aantal initiatieven genomen die verspreidingsactiviteiten ondersteunen. In het op internet toegankelijk gemaakt Cordis-bestand kan het technologieconsortium de resultaten bekendmaken om eventuele financiers te vinden. Het netwerk van de Innovation Relay Centres is speciaal ingericht om technologie-uitwisseling en samenwerking met het oog hierop mogelijk te maken. De Innovation Relay Centres hebben relaties met netwerken van verstrekkers van risicokapitaal. Daarnaast is er financiële ondersteuning vanuit het Innovation-programma voor technologietransfer van bijvoorbeeld een

sector, industrie of regio naar een totaal andere. Het programma ondersteunt tevens de ontwikkeling en opschaling van prototypes. Verder vond bij nagenoeg alle specifieke programma's de exploitatie en verspreiding verder plaats door publicaties, brochures en nieuwsbrieven. Naast deze (reguliere) verspreiding van onderzoekresultaten werden bij drie programma's ook resultaten verspreid tijdens al of niet door de Europese Commissie georganiseerde congressen, workshops en symposia. Om de toepassing van de resultaten van het op het MKB gerichte Fair-Flowproject te bevorderen werden gespecialiseerde workshops georganiseerd waarin pasklare procedures voor bedrijven werden verzorgd. De titels van Fair-Flow verschenen ook op Internet. Doordat de verspreiding en exploitatie contractueel onder de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven en de Europese Commissie valt, hebben de programmacomités in het algemeen geen systematisch inzicht in de omvang van de verspreiding van de onderzoekresultaten. Voor de behandeling van deze resultaten zijn in de onderzochte programmacomités dan ook geen structurele voorzieningen getroffen. Een aantal programmacomités heeft wel bij de Europese Commissie aangedrongen op meer aandacht voor de verspreiding van de resultaten, die voornamelijk plaatsvindt middels publicaties, brochures en nieuwsbrieven. Opvallend is het feit, dat geen van de Nederlandse leden van de programmacomités voor zichzelf een taak zag bij het verspreiden van de resultaten op nationaal niveau.

Vorbereiding nieuw kaderprogramma

Hoewel de programmacomités niet over bevoegdheden beschikken ten aanzien van de voorbereiding van zowel het nieuwe kaderprogramma als de nieuwe specifieke programma's, bestaan voor hen wel degelijk beïnvloedingsmogelijkheden. In de praktijk blijkt de Europese Commissie ontvankelijk te zijn voor de deskundige adviezen van de programmacomités, vooral bij de opstelling en formulering van de specifieke programma's.

Bij de voorbereiding van het Vierde Kaderprogramma waren alle onderzochte programmacomités – in verschillende mate – (informeel) betrokken. Leden van de programmacomités stelden op grond van hun materie-inhoudelijke kennis herhaaldelijk vragen aan de Europese Commissie.

Bij de voorbereiding van het Vijfde Kaderprogramma was sprake van een gewijzigde opstelling van de Europese Commissie ten aanzien van de (informele) beïnvloedingsmogelijkheden van de programmacomités. Dit is wellicht een uitvloeisel van het streven van de Europese Commissie naar een meer centralistische uitvoering van het Vijfde Kaderprogramma. Toch vonden bij de voorbereiding van het Vijfde Kaderprogramma sommige programmacomitéleden mogelijkheden om informeel betrokken te geraken, bijvoorbeeld door op eenzelfde wijze als bij het Vierde Kaderprogramma informele suggesties naar voren te brengen, of door het organiseren van workshops om ideeën te genereren en ervaringen uit het lopende kaderprogramma uit te wisselen. Verder hebben verschillende programmacomités een meer actieve benadering gevoerd, met name door het bijwonen/organiseren van internationale conferenties, het afstemmen met mogelijk gelijkgestemde lidstaten en het onderhouden van (informele) bilaterale contacten met Commissieambtenaren.

4.4 Conclusies

De Rekenkamer concludeert dat tijdens de fase van de uitvoering van het kaderprogramma de Europese Commissie de regie in handen heeft en de initiatieven ontplooit. Dit laat onverlet dat de lidstaat ook een rol heeft bij de uitvoering van het kaderprogramma door zijn betrokkenheid in de programmacomités van de specifieke programma's en de daarbij behorende bevoegdheden voor vooral de projectselectie. In de praktijk spelen de programmacomités bij de uitvoering een beperkte adviserende rol en zijn zij marginaal betrokken bij de uitvoering van de projecten. In feite hebben zij een procedureel-toetsende rol, hoewel bij sommige comités wel degelijk ruimte is voor een inhoudelijke discussie. De Rekenkamer concludeert dat de programmacomités op verschillende wijze van deze ruimte gebruik maken en dat dit varieert al naar gelang de fase van uitvoering.

Zo blijkt uit de analyse van de Rekenkamer dat tijdens het Vierde Kaderprogramma de leden van de programmacomités over het algemeen intensief waren betrokken bij de eerste drie fasen van het uitvoeringsproces en dat zij handelden conform de bevoegdheden. Doorgaans stelde de Europese Commissie zich coöperatief op, zodat formele stemming slechts in een beperkt aantal gevallen plaatsvond (Mast 3, Tmr en Env 2c). De ernstig vertragende gevolgen voor de uitvoering van het programma die afwijzing van het voorstel van de Europese Commissie met zich mee zou brengen, bleken overigens ook een reden voor het afzien van het gebruik van stemrecht. Over de inhoudelijke kwaliteit van de beoordeling van projectaanvragen door de door de Europese Commissie benoemde experts hadden de PC's doorgaans weinig opmerkingen. Wel constateert de Rekenkamer meningsverschillen tussen het PC en de Europese Commissie over de beleidsmatige prioritering. Dit leidt in de praktijk slechts tot een beperkte wijziging van de shortlist.

De fasen vanaf de contractonderhandelingen vallen vooral onder de verantwoordelijkheid van de Europese Commissie. Ondanks het ontbreken van formele bevoegdheden in deze fasen, slaagden verschillende programmacomités er in invloed uit te oefenen op de Europese Commissie. Bijvoorbeeld het comité van Biomed 2 kon «twijfelgevallen» voorleggen aan een «Project Review Board», die nadere informatie kon opvragen over projecten en deze kon bezoeken. Dit kon zelfs leiden tot het stopzetten van de subsidiëring. Met de verspreiding en exploitatie van de onderzoeksresultaten hielden vrijwel alle programmacomités zich niet actief bezig. Dit gold niet voor het Innovationprogramma dat juist gericht was op bevordering van verspreiding en exploitatie. Een aantal comités heeft bij de Europese Commissie aangedrongen op meer aandacht voor de verspreiding van de resultaten. In het Vijfde Kaderprogramma (1999–2002) zijn de eisen voor verspreiding en exploitatie nadrukkelijker in de contracten vastgelegd, maar is ter zake geen specifiek thema/actie opgenomen.

5. CONCLUSIES

Op basis van de resultaten van haar onderzoek concludeert de Rekenkamer dat de organisatie van de voorbereiding, vaststelling en uitvoering van het kaderprogramma een nogal complex geheel van comités en circuits is waarbinnen de Europese Commissie, de lidstaten en deskundigen steeds wisselende rollen spelen.

Ook in de taakopvatting van de departementen komt dit tot uitdrukking. Zo speelt de lidstaat een centrale rol bij de voorbereiding en vaststelling van het kaderprogramma en is daarvoor een duidelijke structuur voor de opstelling van het Nederlandse standpunt en de wijze waarop dit wordt ingebracht tijdens de onderhandelingen in de Raad – hoewel deze soms wat minimaal in de departementale structuren is verankerd. Bij de uitvoering van het kaderprogramma daarentegen wijzen de Nederlandse departementen op de eerste verantwoordelijkheid van de Europese Commissie. Zij zien voor de lidstaat slechts een adviserende rol weggelegd door middel van hun ambtelijke vertegenwoordiging in de programmacomités, die de Europese Commissie bij de uitvoering van de specifieke programma's bijstaan. In de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma komen dan ook vooral de voorbereiding van nieuwe kaderprogramma's en de bevordering van de Nederlandse deelname aan de specifieke programma's aan de orde. Veel minder aandacht gaat uit naar de uitvoering en evaluatie van de programma's en de resultaten van en de problemen bij de projecten.

Uit het onderzoek komt naar voren dat er maar beperkt inzicht bestaat in de resultaten van het Vierde Kaderprogramma (1994–1998). Wat betreft de participatie in de projecten is ook de Rekenkamer positief over de vierde plaats die Nederland inneemt in het aantal projecten waaraan nationale bedrijven en instellingen hebben deelgenomen. Zij vraagt zich echter af of de meetlat voor de gewenste mate van financiële deelname met de «juste retour»-doelstelling (waaraan Nederland voldoet) hoog genoeg is gelegd. Immers uit haar vergelijking van de resultaten van 12 specifieke programma's blijkt Nederland het niet beter te doen dan de meeste andere lidstaten. Uit deze vergelijking blijkt verder dat de Nederlandse financiële deelname in de meer industriële programma's achterblijft bij de andersoortige programma's. Het viel de Rekenkamer daarbij op dat bij de voorbereiding van het Vijfde Kaderprogramma (1999–2002) een dergelijke kaderprogrammabrede analyse niet door de departementen zelf is verricht en dat zij een dergelijke conclusie van de departementen niet heeft vernomen.

Wat betreft de rapportages over de prestaties en effecten van uitgevoerde projecten/programma's is zij minder te spreken. Enerzijds heeft dit te maken met de weinig toetsbare en te kwalitatief geformuleerde doelstellingen van de specifieke programma's en methodisch-technische problemen bij de opzet van de verplichte verantwoordingsrapportages, die doorgaans in opdracht van de Europese Commissie plaatsvinden. Deze rapportages hebben bovendien vooral een bestuurlijk karakter. Maar anderzijds is er ook van Nederlandse kant weinig actieve belangstelling hiervoor. Zo blijkt het Nederlandse beleid voor EU-technologiesubsidies vooral in termen van participatie en financiële deelname te zijn geformuleerd. Opvallend vindt de Rekenkamer dat de van de Europese Commissie afkomstige cijfers die hierbij worden gehanteerd veelal incompleet en soms tegenstrijdig zijn. Ook in de door de Rekenkamer afgenomen enquête onder projectdeelnemers kwamen de beperkte contacten met

departementale ambtenaren en de ontbrekende belangstelling voor projectuitvoering naar voren.

Al met al vraagt de Rekenkamer zich af hoe de departementen een nieuw kaderprogramma goed kunnen voorbereiden wanneer systematische informatie ontbreekt. In het onderzoek heeft zij weinig of geen eigen monitoring en evaluatie-activiteiten van de departementen geconstateerd. De verklaring hiervoor ligt met name in de beperkte taakopvatting die de lidstaat Nederland hierbij hanteert.

In dit verband wijst de Rekenkamer erop dat hoewel de Europese Commissie de verantwoordelijkheid draagt voor de uitvoering van het kaderprogramma en direct verantwoordelijk is voor het financieel beheer in dit verband, het hier in feite gaat om een afgeleide bestuurstaak van de Raad die voorwaardelijk is gedelegeerd aan de Europese Commissie. Bovendien is zij van mening dat de verantwoordelijkheid van de Europese Commissie niets afdoet aan de verantwoordelijkheid van de lidstaten in deze. Gelet op hun betrokkenheid bij de opstelling van het (nieuwe) kaderprogramma mag dan ook een actieve belangstelling voor de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's worden verlangd.

Uit het onderzoek blijkt verder dat daar waar de vertegenwoordigers van de lidstaten in programmacomités zich actief inspanden, mogelijkheden ontstonden om de uitvoering door de Europese Commissie te sturen.

Over de veranderingen die bij de opstelling van het Vijfde Kaderprogramma zijn ingevoerd om meer informatie over de (uitvoering van de) projecten te verzamelen en door te geven aan de lidstaten, is de Rekenkamer positief. Dit betreft onder meer de beschikbaar te stellen informatie over projectvoorstellen voor hun beoordeling, door projectaanvragers op te stellen Technology Implementation Plans en de verbeterde rapportageverplichting over de exploitatie van projectresultaten. Dit ontslaat de departementen niet van de verantwoordelijkheid waakzaam hierbij te zijn en via eigen monitoring en evaluatie-activiteiten de beschikbaarstelling en kwaliteit hiervan te volgen.

Ten slotte wijst de Rekenkamer erop dat ministers alleen tegenover de nationale volksvertegenwoordiging verantwoording afleggen voor hun betrokkenheid bij het EU-beleid. Een belangrijk aspect hiervan is het informeren van en het overleg plegen met de Staten-Generaal over Europese onderwerpen. Juist met het oog op de controlefunctie van de Staten-Generaal acht de Rekenkamer het van belang dat de betrokken minister juist en voldoende geïnformeerd is over de uitvoering van het EU-beleid in eigen land. De Rekenkamer is dan ook van mening dat de minister hiertoe over een inlichtingenrecht dient te beschikken – ook voor gelden waar de minister niet of nauwelijks rechtstreeks betrokken is bij beheer en controle.

Meer informatie over de prestaties en effecten van de uitvoering van EU-projecten/programma's in eigen land geeft de Staten-Generaal niet alleen meer mogelijkheden om de regering aan te spreken bij de voorbereiding van de Onderzoekraad. Het maakt het mogelijk om meer zicht te krijgen op de rol die andere betrokkenen spelen. Zo zou bijvoorbeeld in de context van het onderhavige onderzoek dit kunnen betekenen dat de Staten-Generaal de regering aanzet in overleg met de Europese Commissie te treden over haar gebrekkig financieel beheer bij de uitvoering van projecten (zoals vastgesteld in het Jaarverslag van de Europese Rekenkamer over 1998). Meer in zijn algemeenheid is de Algemene Rekenkamer voorstander van een goede – periodiek gepresenteerde – publieke verslaglegging van de betrokken ministers aan de

Staten-Generaal over de besteding van EU-gelden op sectorniveau en het financieel beheer van die publieke middelen. Wellicht zou een dergelijke EU-brede verantwoordingsrapportage nog in het kader van de VBTB-operatie kunnen worden meegenomen (zie ook brief Algemene Rekenkamer aan Tweede Kamer d.d. 15 september 1999, 797R).

6. REACTIE BEWINDSPERSONEN EN COMMENTAAR REKENKAMER

6.1 Reactie bewindspersonen

6.1.1 Inleiding

De Rekenkamer stuurde haar bevindingen in oktober 2000 naar de ministers van Economische Zaken, Financiën, Buitenlandse Zaken, OCenW, VROM, LNV, V&W, VWS, SZW en Defensie. De ministers van Economische Zaken en Financiën reageerden in november 2000, de eerste mede namens haar collega's van BuiZa, OCenW, VROM, LNV, V&W, VWS en SZW. Hun reacties zijn hieronder op hoofdlijnen weergegeven. De minister van Defensie liet weten dat hij in het rapport geen aanleiding zag voor inhoudelijke opmerkingen.

6.1.2 Reactie van de minister van Economische Zaken

In een mede namens haar collega's van BuiZa, OCenW, VROM, LNV, V&W, VWS en SZW gecoördineerde reactie stelt de minister van EZ dat het rapport een waardevolle analyse van het verleden geeft die goede aanknopingspunten geeft voor het toekomstig opereren. Wat betreft het Vijfde Kaderprogramma (1999–2002) merkt zij op dat verschillende verbeteringen zijn aangebracht ten opzichte van het Vierde Kaderprogramma. Zo is het Vijfde Kaderprogramma meer toegespitst op een aantal specifieke programma-onderdelen. Verder meldt de minister dat de managementstructuur aan de zijde van de Europese Commissie duidelijker is geworden onder meer door een duidelijkere taakstelling voor de programmacomités en dat de statistische gegevens die de Europese Commissie nu aanlevert sterk zijn verbeterd. Met name door dit laatste is het inzicht van de rijksoverheid in de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten en programma's sterk toegenomen.

Wat betreft de kritische opmerkingen van de Rekenkamer over de beperkte monitoring en evaluatie-activiteiten die de departementen zelf verrichten, meldt de minister dat deze activiteiten in het bijzonder een zaak zijn van de Europese Commissie. Met name de monitoring op projectniveau is volgens haar een verantwoordelijkheid van de Europese Commissie en in het Vijfde Kaderprogramma in versterkte mate bij de Commissie neergelegd. Daarnaast vindt overigens wel degelijk monitoring en evaluatie in het kader van de Interdepartementale Werkgroep Kaderprogramma plaats en worden kritische opmerkingen door de departementen via Groep Onderzoek en Crest aan de Europese Commissie doorgegeven. De disseminatie van de resultaten van projecten krijgt volgens de minister geen prioriteit binnen de programmacomités daar de departementen deze leggen bij het verzorgen van de inhoudelijke expertise om zo tot synergie te komen met nationale inspanningen. Wel geeft de minister toe dat er bij de uitvoering van het Vierde Kaderprogramma problemen waren met de tijdige verslaglegging van monitoring en evaluatiegegevens. Inmiddels is Senter/EG-Liaison gestart met het opzetten van een centraal databestand met informatie afkomstig van de leden van programmacomités over sector, thema en doelgroep-participatie. Op basis hiervan vindt zij dat er thans goede – periodiek gepresenteerde – publieke verslaglegging aan de Staten-Generaal plaatsvindt.

Over de Nederlandse financiële deelname aan het Vierde Kaderprogramma is de minister van oordeel dat Nederland het al met al goed gedaan heeft en dat het kaderprogramma een zeer nuttig stimuleringsinstrument is. Zij merkt daarbij op dat dit oordeel niet alleen gebaseerd is op retourpercentages. Deze dienen alleen als ijkpunt door de tijd heen om de deelname te kunnen vergelijken. Belangrijkere inhoudelijke criteria zijn volgens haar aantal en type deelnames en samenwerkingen, honoreringskansen per onderzoeksthema en diversiteit/specialiteit van de Nederlandse kaderprogramma-portefeuille. In dit verband wijst de minister erop dat gemeten naar het aantal participaties Nederland in absolute termen een vierde plaats innam en dat deze min of meer gelijkelijk terechtgekomen zijn bij universiteiten, kennisinstellingen en bedrijven. Binnen de categorie bedrijven is circa 50% van de participaties een MKB. Dit is een duidelijke vooruitgang en gedeeltelijk ook toe te schrijven aan gericht Nederlands beleid ter zake. Op het totale bedrag was in 30% van de afgesloten contracten een Nederlandse contractant betrokken, waardoor Nederland dus met 6,32% «contributie» direct toegang heeft tot bijna een derde van de Europese onderzoeksresultaten. De minister merkt verder op dat binnen het Vierde Kaderprogramma Nederland sterk heeft gepresteerd op de onderdelen biotechnologie, bio-geneeskunde, energie, milieu, gezondheid, landbouw en micro-electronica.

Ten slotte gaat de minister in op de opvatting van de Rekenkamer over de ministeriële verantwoordelijkheid voor EU-technologiesubsidies. Daarbij stelt zij het eens te zijn met de Rekenkamer dat de minister een verantwoordelijkheid heeft aangaande de totstandkoming van het EU-beleid. Deze verantwoordelijkheid staat volgens haar echter los van de mogelijke betrokkenheid van de minister bij het uitvoeren van vastgesteld communautair beleid. Verder sluit zij zich bij het wetsvoorstel Toezicht Europese Subsidies aan. In dit voorstel – dat vermoedelijk nog dit jaar bij de Tweede Kamer zal worden ingediend – is gemeld dat er geen behoefte is aan ministeriële bevoegdheden wanneer bedrijven en instellingen rechtstreeks financiële steun aanvragen bij de Europese Commissie en in de desbetreffende sectorale regelgeving geen nadere verplichtingen voor de Staat zijn gesteld. Volgens de minister is het kaderprogramma in het wetsvoorstel als voorbeeld van een dergelijke geldstroom gemeld. Wat dit punt betreft verwijst zij voor het overige naar de reactie van de minister van Financiën.

6.1.3 Reactie van de minister van Financiën

In zijn reactie op het rapport gaat de minister van Financiën in op de door Nederland gerealiseerde retour uit het Vierde Kaderprogramma en op de opvatting van de Rekenkamer over de omvang van de reikwijdte van de ministeriële verantwoordelijkheid bij EU-technologiesubsidies.

Ten aanzien van de Nederlandse financiële deelname aan het Vierde Kaderprogramma is de minister van Financiën het eens met de beoordeling van de Rekenkamer dat deze redelijk was. Hij merkt daarbij op dat in het onderzoek van de Rekenkamer terecht geen rekening is gehouden met de Nederlandse deelname aan subcontracten, aangezien deze niet concreet is becijferd.

Wat betreft de ministeriële verantwoordelijkheid stelt de minister van Financiën dat hij de stelling bestrijdt dat een minister verantwoordelijkheid draagt voor de nationale uitvoering van EU-beleid door alle actoren die daar in de lidstaat bij betrokken zijn. Volgens hem wordt de

ministeriële verantwoordelijkheid voor het handelen van derden bepaald door de bevoegdheden die de betreffende minister jegens die derden heeft. Op het terrein van EG-subsidies acht hij dit alleen nodig indien en voor zover het subsidies betreft waarvoor de Nederlandse Staat aansprakelijk kan worden gesteld door de instellingen van de Gemeenschappen. Bepalend hierbij is volgens hem of er communautaire verplichtingen ten aanzien van beheer, controle en toezicht rusten op de lidstaat. Bij EU-technologiesubsidies ontbreken deze volgens de minister. Bij de uitvoering heeft de Europese Commissie de regie en betreft eventuele communautaire aansprakelijkheid uitsluitend de relatie tussen een EU-instelling en de gesubsidieerde. De minister van Financiën heeft dan ook geen behoefte om nadere (nationale) ministeriële bevoegdheden op dit terrein vast te stellen en wijst het creëren van een wettelijk geregeld inlichtingenrecht in het geval van dit type subsidies van de hand.

6.2 Commentaar Rekenkamer

Hoewel de Rekenkamer positief staat tegenover de verbeteringen die zijn aangebracht in het Vijfde Kaderprogramma, heeft zij ook behoefte om enkele kanttekeningen hierbij te plaatsen en bij de wat afstandelijke houding van de minister van EZ.

Wat betreft de verantwoordelijkheid voor monitoring en evaluatie is de Rekenkamer van mening dat de minister te eenzijdig wijst naar de Europese Commissie. Bij de uitvoering van het Vierde Kaderprogramma is gebleken dat de eigen monitoring en evaluatie-activiteiten van de departementen al zeer beperkt waren. Gelet op de versterking van de verantwoordelijkheid van de Europese Commissie hiervoor in het nieuwe kaderprogramma, bestaat het risico dat in de toekomst de eigen activiteiten van de departementen nog minder zullen plaatsvinden. En dit terwijl de Rekenkamer van mening is dat juist een actievere belangstelling van de departementen voor de prestaties en effecten van de uitgevoerde projecten/programma's gewenst is.

In dit verband wijst de minister van EZ op de verbeterde informatieverschaffing door de Europese Commissie over de (uitvoering van) projecten en het centrale databestand van EGL dat hiermee gevuld wordt. De Rekenkamer spreekt de hoop uit dat de voornemens die bestaan om deze omvangrijke informatiestroom op te slaan en te analyseren nu wel gerealiseerd zullen worden.

Wat betreft de initiatieven die worden ondernomen om de publieke verslaglegging aan de Staten-Generaal op basis van deze informatie te verbeteren is de Rekenkamer positief. De eerste rapportages op basis hiervan (Tweede Kamer, vergaderjaar 1999–2000, 21 501-13, nr. 56) getuigen van een systematischer aanpak. In haar opvatting zouden in deze rapportages ook analyses van de prestaties en effecten van en de knelpunten bij de Nederlandse deelname dienen te worden opgenomen. Om de verantwoording over EU-geldstromen aan de Staten-Generaal overzichtelijk te maken, blijft de Rekenkamer tevens voorstander van het opstellen van een jaarlijks op sectorniveau uitgewerkte EU-brede verantwoordingsrapportage in het kader van de VBTB-operatie.

De reactie van de minister van EZ over de financiële deelname aan het Vierde Kaderprogramma geeft de Rekenkamer aanleiding tot verschillende opmerkingen. Hoewel de minister stelt dat het retourpercentage slechts een ijkpunt vormt voor de departementen, bleek tijdens het

onderzoek dat bij overkoepelende analyses de aandacht vooral hiernaar uitgaat. Dit blijkt ook uit de opsomming van de goed presterende onderdelen van het Vierde Kaderprogramma in de reactie van de minister. Deze zijn vrijwel zonder uitzondering de specifieke programma's met de beste retourpercentages. Gelet op de nadruk die de minister legt op belangrijkere inhoudelijke criteria bij haar oordeelsvorming, vindt de Rekenkamer het opvallend dat de minister van EZ niet ingaat op de door de Rekenkamer geconstateerde achterblijvende deelname in de meer industriële programma's in vergelijking met de programma's meer gericht op universiteiten en kennisinstellingen.

Verder vindt de Rekenkamer dat de inspanningen van de ministeries om tijdens het Vierde Kaderprogramma de deelname van het MKB te bevorderen (met name voorlichting) genuanceerder moeten worden beoordeeld. Op basis van andere informatie van EZ constateert zij immers dat – ondanks de relatief hoge deelname van het MKB binnen de categorie bedrijven – uiteindelijk maar 10% (ruim 73 mecu) van de aan Nederland toegekende gelden bij het MKB terecht kwam. In vergelijking met vele andere EU-lidstaten loopt de participatie van het Nederlandse MKB nog steeds achter.

Al met al concludeert de Rekenkamer dat de ministeriële oordeelsvorming over de Nederlandse resultaten bij het Vierde Kaderprogramma vooral gebaseerd is op retourpercentages en aantallen participaties en veel minder op inhoudelijke aspecten.

Wat betreft de omvang van de reikwijdte van de ministeriële verantwoordelijkheid bij EU-technologiesubsidies stelt de Rekenkamer dat de ministers gelijk hebben als zij opmerken dat bij de feitelijke uitvoering van EU-technologieprojecten geen in de EU-regelgeving opgenomen verplichting op de lidstaat rust voor beheer, controle en toezicht. Dit laat echter onverlet dat nationale ministers belangrijke actoren zijn in het EU-beleidsproces en over belangrijke bevoegdheden beschikken – zowel bij de totstandkoming als bij de uitvoering.

In meer algemene zin beschouwt de Rekenkamer het als principieel niet juist om de EU-verantwoordelijkheden van de betreffende ministers bij de totstandkoming van het EU-technologiebeleid te scheiden van die bij de uitvoering. Het pleidooi van de Rekenkamer voor een inlichtingenrecht van de minister rust ook niet op de verdeling van verantwoordelijkheden bij beheer, controle en toezicht op EU-projecten in eigen land. Juist de vormgeving van het totale beleidsproces, de rol van de betreffende ministers daarbij en de wens van de Rekenkamer om beter inzicht in de uitvoering en resultaten te bevorderen, hebben haar ertoe gebracht dit voor te stellen.

Indien de informatie die de minister verkrijgt over de uitvoering van projecten/programma's periodiek aan de Staten-Generaal wordt gerapporteerd, kan de verantwoording van de minister over zijn betrokkenheid bij het EU-technologiebeleid nader worden vormgegeven. Op deze wijze zouden bijvoorbeeld problemen met het toezicht van de Europese Commissie bij de uitvoering van projecten (zoals geconstateerd door de Europese Rekenkamer in haar Jaarverslag over 1998) eerder aan het licht kunnen komen en zouden mogelijkheden voor de minister ontstaan om meer druk in Brussel uit te oefenen op de totstandkoming van een (beter) sluitende toezicht- en controleketen voor de besteding van deze niet onaanzienlijke bedragen aan publiek geld.

7. NAWOORD REKENKAMER

Alles overziend komt de Rekenkamer tot het volgende beeld:

Bij EU-technologiesubsidies is er relatief veel aandacht voor het binnenhalen van Europese gelden en is er beduidend minder oog voor de kwaliteit van de besteding van de gelden. Zowel de rechtmatigheid (wordt het geld goed beheerd en juist besteed) als de doelmatigheid (wat zijn de prestaties en effecten, komen deze overeen met de verwachtingen) krijgen relatief te weinig aandacht. Dit hangt mede samen met het feit dat de betrokken ministers geen taak voor zich zien weggelegd als het gaat om beheer, controle en evaluatie rond EU-technologiesubsidies. Het argument dat daarbij gehanteerd wordt is dat de EU-regelgeving de lidstaat niets verplicht voor wat betreft beheer, controle en toezicht. De Rekenkamer ziet echter wel een meer beleidsmatige verantwoordelijkheid vanuit algemene verdragsverplichtingen en de eisen die een goede programmavoorbereiding en participatie in de programmacomités stellen, alsmede vanuit de gewenste samenloop met de doelen van het nationale technologiebeleid. Daarom is zij van mening dat zicht op de resultaten en de uitvoering van projecten waarbij Nederlandse deelnemers betrokken zijn voor een minister van groot belang is, ook al is hij of zij daarbij niet direct betrokken. Hij of zij is immers degene die namens Nederland de (specifieke) programma's en de middelen die daarbij ter beschikking worden gesteld, mede vaststelt.

In het verlengde hiervan acht de Rekenkamer het gewenst dat de informatievoorziening aan de Tweede Kamer over deze niet onaanzienlijke EU-geldstroom aanmerkelijk wordt verbeterd, onder andere door meer informatie te geven over prestaties/effecten van programma's/projecten en eventuele knelpunten die Nederlandse deelnemers bij de uitvoering ervaren.

Afgaande op de beperkte gegevens die de Rekenkamer beschikbaar zijn gesteld, doet Nederland bij het binnenhalen van EU-technologiesubsidies het overigens niet slechter, maar zeker ook niet beter dan de meeste andere lidstaten.

De betrokken ministers deden op een aantal punten diverse toezeggingen om verbeteringen te bewerkstelligen. De Rekenkamer hoopt dat dit uiteindelijk tot een alomvattende aanpak zal leiden.

Activiteit I*European strategic programme of research in information technologies (Esprit 4)*

Het programma Esprit is onderdeel geweest van alle KP's. Het doel van Esprit 4 was het overbruggen van de kloof tussen de Europese informatietechnologie-industrie en die van de Verenigde Staten en Japan. De strategie veranderde drastisch met de komst van het Vierde Kaderprogramma, toen voor het eerst werd onderkend dat informatietechnologie van steeds crucialer belang was geworden voor het concurrentievermogen van de gehele industrie.

Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/802/EG is oorspronkelijk voor Esprit 4 een bedrag van 1 911 mecu beschikbaar gesteld.

De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- softwaretechnologie;
- technologie voor componenten en subsystemen;
- multimediasystemen;
- onderzoek op lange termijn;
- open Microprocessorsystemen-Initiatief;
- krachtige computers en netwerken;
- technologie voor bedrijfsprocessen
- integratie bij fabricage.

Telematics applications (Telematics 2c)

Het programma Telematics 2c kent twee doelstellingen: het bevorderen van het concurrentievermogen van de Europese industrie en de doelmatigheid van de diensten van algemeen belang en het stimuleren en creëren van banen door de ontwikkeling van nieuwe telematicasystemen endiensten op gebieden als telewerken en telediensten; het bevorderen van de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten voor andere communautaire beleidsterreinen.

Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/801/EG is oorspronkelijk voor Telematics 2c een bedrag van 843 mecu beschikbaar gesteld.

De activiteiten hebben betrekking op negen verticale toepassingssectoren die rond drie hoofdgebieden kunnen worden gegroepeerd:

- telematica voor diensten van algemeen belang (overheidsdiensten, vervoer);
 - kennistelematica (telematica ten behoeve van het onderzoek, onderwijs en opleiding, bibliotheken);
 - telematica voor de verbetering van de werkgelegenheid en de levensomstandigheden (stedelijke en landelijke gebieden, gezondheidszorg, ouderen en gehandicapten, verkennende actie «Telematica voor het milieu, andere verkennende acties).
- Hieraan zijn de volgende twee hoofdgebieden toegevoegd:
- horizontale activiteiten (telematicatechnologie, taaltechnologie, informatietechnologie);
 - ondersteunende activiteiten.

Advanced communications technologies and services (Acts)

Het programma Acts heeft als algemeen doel het ontwikkelen van geavanceerde communicatiesystemen en -diensten ten behoeve van de economische ontwikkeling en de sociale samenhang in Europa. De werkzaamheden moeten het technologisch leiderschap van Europa op het gebied van de digitale breedbandcommunicatie bevestigen en een effectief netwerkbeheer en de ontplooiing van diensten in een divers en concurrerend communicatieklimaat mogelijk maken. Bij Beschikking van de Raad van 27 juli 1994 nr. 94/572/EG is oorspronkelijk voor Acts een bedrag van 630 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- interactieve digitale multimediasdiensten;
- fotonische technologieën;
- hogesnelheidsnetwerken;
- netwerken voor mobiele en persoonlijke communicatie;
- intelligentie in netwerken en dienstenontwikkeling;
- kwaliteit, beveiliging en veiligheid van communicatiediensten en -systemen;
- horizontale acties.

Basic research in industrial technologies for Europe/European research in advanced materials (Brite/Euram 3)

Het programma Brite/Euram 3 heeft als algemeen doel het bevorderen van de ontwikkeling, de integratie en de toepassing van specifieke technologieën, alsmede producttechnologieën, die van belang zijn voor de verschillende stadia van de levenscyclus van producten en materialen, door middel van multidisciplinaire en multisectorale samenwerking. Bij Beschikking van de Raad van 27 juli 1994 nr. 94/571/EG is oorspronkelijk voor Brite/Euram 3 een bedrag van 1 617 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- productietechnieken;
- productie-innovatiematerialen entechnieken;
- vervoertechnologieën (waarvan 50% voor de aëronautische sector).

Standards, measurement and testing (Smt)

Het programma Smt heeft als algemeen doel het versterken van de werking van de Europese interne markt en het concurrentievermogen van de Europese industrie en het voorzien in de behoeften van de samenleving.

Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/803/EG is oorspronkelijk voor Smt een bedrag van 173 mecu beschikbaar gesteld. De activiteiten van het programma kunnen in drie categorieën worden ingedeeld:

- metingen voor Europese kwaliteitsproducten;
- onderzoek inzake normen en technische ondersteuning voor de handel;
- metingen ten dienste van de samenleving.

Environment and climate (Env 2c)

Het programma Env 2c heeft als algemeen doel het bevorderen van de continuïteit en benutting van de inspanningen voor de structurering van het onderzoek en de technologische ontwikkeling op milieugebied, met

name op Europees niveau, maar ook het consolideren van de totstandbrenging van «speerpuntnetwerken» milieu en klimaat, waarbij waar nodig rekening wordt gehouden met de noodzaak om de samenhang te bevorderen.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/911/EG is oorspronkelijk voor Env 2c een bedrag van 532 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- natuurlijk milieu, milieukwaliteit en «global change»;
- milieutechnologie;
- ruimtevaarttechnieken toegepast voor milieubewaking en -onderzoek;
- menselijke dimensie van milieuverandering.

Marine science and technology (Mast 3)

Het programma Mast 3 heeft als algemeen doel het bevorderen van onderzoek en technologische ontwikkeling op het gebied van mariene wetenschappen en technologieën, versterking van het Europese concurrentievermogen, ontwikkeling van methoden om de rijkdommen in de oceanen te exploiteren en wetenschappelijke en technologische grondslagen te leggen voor beheer en bescherming van het mariene milieu. Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/804/EG is oorspronkelijk voor Mast 3 een bedrag van 228 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- mariene wetenschappen;
- strategisch marien onderzoek;
- mariene technologieën;
- ondersteunende activiteiten.

Biotechnology (Biotech 2)

Het algemeen doel van het programma Biotech 1 was het versterken van fundamenteel biologisch onderzoek teneinde een basis te leggen voor toepassingen in de landbouwindustrie, de gezondheidszorg en de zorg voor het milieu. De oorspronkelijke doelstellingen van het programma zijn ook voor Biotech 2 geldig. Ook in de toekomst dient speciale aandacht te worden geschonken aan de relevantie van de programma's, aangezien de moleculaire genetica en aanverwante disciplines tegenwoordig de basisinstrumenten verschaffen voor alle takken van de bio-industrie. Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/912/EG is oorspronkelijk voor Biotech 2 een bedrag van 552 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- de cel als fabriek;
- genoomanalyse;
- biotechnologie van planten en dieren;
- cellulaire communicatieprocessen in de neurobiologie;
- immunologie en generieke vaccintechnologie;
- structurele biologie;
- prenormatief onderzoek, biodiversiteit en maatschappelijke acceptatie;
- infrastructuur.

Biomedicine and health (Biomed 2)

Het programma Biomed 2 heeft als algemeen doel een bijdrage te leveren aan een verhoging van de effectiviteit van onderzoek en ontwikkeling van

de geneeskunde en de gezondheid, met name door te zorgen voor een betere coördinatie van de activiteiten inzake onderzoek en technologische ontwikkeling door de lidstaten en door te zorgen voor de toepassing van de resultaten dankzij samenwerking en bundeling van de middelen op communautair niveau.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/913/EG is oorspronkelijk voor Biomed 2 een bedrag van 336 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- farmaceutisch onderzoek;
- onderzoek op het gebied van biomedische technologie en technieken;
- hersenonderzoek;
- onderzoek naar ziekten met grote sociaal-economische gevolgen: van fundamenteel onderzoek naar klinische praktijk (kankeronderzoek, onderzoek naar AIDS, tuberculose en andere infectieziekten, onderzoek naar hart- en vaatziekten, onderzoek naar chronische ziekten, ouder worden en met de leeftijd samenhangende problemen);
- onderzoek op het gebied van arbeidsgeneeskunde en milieugeneeskunde;
- onderzoek naar zeldzame ziekten;
- onderzoek naar het menselijk genoom;
- onderzoek op het gebied van de volksgezondheid, inclusief onderzoek voor de gezondheidszorg;
- onderzoek op het gebied van de biomedische ethiek.

Fisheries, agriculture, forestry and agro-industrial research (Fair)

Het programma Fair heeft tot doel:

- het bevorderen van de samenwerking tussen bedrijven, onderzoekcentra en universiteiten;
- bij te dragen aan de verbetering van het concurrentievermogen van de agro-industrie en de primaire Europese productie door ontwikkeling van nieuwe technologieën die verenigbaar zijn met duurzame groei en waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van de consument;
- het verbeteren van de kwaliteit van de landbouw-, bosbouw- en visserijproducten in het algemeen en van voedingsmiddelen in het bijzonder;
- bij te dragen tot de uitvoering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid, het visserijbeleid en andere sporen van het communautaire beleid (interne markt en milieu);
- bij te dragen tot de plattelandsontwikkeling en tot de instandhouding van de werkgelegenheid in plattelandsgebieden;
- bij te dragen tot de afstemming van de productie van biologische grondstoffen op het gebruik ervan.

Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/805/EG is oorspronkelijk voor Fair een bedrag van 607 mecu beschikbaar gesteld.

De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- ketens van geïntegreerde productie en verwerking;
- opschaling en verwerkingsmethodologie;
- specifieke wetenschap en geavanceerde technologieën voor voedzame voedingsmiddelen;
- landbouw, bosbouw en plattelandsontwikkeling;
- visserij en aquacultuur;
- andere activiteiten die voornamelijk via coördinatie uitgevoerd worden.

Non-nuclear energy (Joule/Thermie)

Het programma Joule/Thermie heeft als algemene doelen:

- het vergroten van de veiligheid van de energievoorziening op lange termijn;
- het verminderen van het verbruik en de import van energie;
- het verlichten van milieuproblemen die zijn verbonden aan energievoorziening en energieverbruik.

Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/806/EG is oorspronkelijk voor niet-nucleaire energie een bedrag van 967 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- rationeel gebruik van energie;
- duurzame energie;
- fossiele brandstoffen.

Nuclear fission safety (Nfs 2, Euratom-KP)

Het programma Nfs 2 heeft als algemeen doel het leggen van een gemeenschappelijke wetenschappelijke basis voor:

- de veilige exploitatie van kernreactoren;
- de effectieve ontmanteling van kernreactoren;
- de ontwikkeling van onomstreden veilige methoden voor het beheer van radioactief afval, en de bescherming van de Europese bevolking en het milieu tegen eventuele schadelijke gevolgen van straling, met name van het vroegere, huidige of toekomstige gebruik van kern-energie of van straling in de geneeskunde.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/920/Euratom is oorspronkelijk voor veiligheid van kernsplijting (reactorveiligheid, afvalbeheer en stralingsbescherming) een bedrag van 160 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- vernieuwende benaderingen;
- reactorveiligheid;
- beheer en opberging van radioactief afval en ontmanteling van installaties;
- gevolgen van de blootstelling aan straling voor mens en milieu;
- beheersing van gebeurtenissen uit het verleden.

Controlled thermonuclear fusion (Fusion 12c, Euratom-KP)

In dit programma worden alle in de lidstaten ondernomen activiteiten op het gebied van de beheerste thermonucleaire fusie met magnetische opsluiting geïntegreerd. Het opzetten van dit programma heeft als langtermijn doelstelling de gezamenlijke ontwikkeling van veilige en milieuvriendelijke reactorprototypes, uitmondende in de bouw van economisch levensvatbare elektriciteitscentrales. Bij Beschikking van de Raad van 8 december 1994 nr. 94/799/Euratom is oorspronkelijk voor beheerste thermonucleaire fusie een bedrag van 794 mecu beschikbaar gesteld.

Veiligheid en milieu moeten voorop staan bij de bouw van de grote installaties die, na de Joint European Torus (JET), worden gebouwd als onderdeel van de strategie om tot een prototype van een commerciële reactor te komen. Deze strategie omvat met name:

- een experimentele reactor (Next Step) die als algemene doelstelling

- heeft de wetenschappelijke en technologische haalbaarheid van het gebruik van kernfusie-energie voor vreedzame doeleinden aan te tonen;
- een demonstratiereactor (DEMO) waarmee aanzienlijke hoeveelheden elektriciteit kunnen worden opgewekt.
- In het programma zal gelijktijdig aan drie hoofdthema's worden gewerkt:
- «Next Step»-activiteiten;
 - plasmafysica en -technologie, hoofdzakelijk op DEMO gericht;
 - technologie, hoofdzakelijk op DEMO en op de reactor gericht.

Transport (Transport)

Het programma Transport heeft als algemeen doel het verbeteren van de doelmatigheid van de afzonderlijke vervoertakken en het uitstippelen van een strategie voor een snellere integratie en interoperabiliteit. Het onderzoek dekt zowel het personen- als het vrachtvervoer.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/914/EG is oorspronkelijk voor Transport een bedrag van 240 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- strategisch onderzoek met betrekking tot een Trans-Europees multimodaal net;
- optimalisering van de netten (spoorwegen, geïntegreerde transportketens, luchtvervoer, stadsvervoer, zeevervoer en binnenvaart, wegvervoer).

Targeted socio-economic research (Tser)

Het programma Tser heeft een veel beperktere draagwijdte gekregen dan begin jaren negentig om verschillende redenen werd bepleit en het is ook meer versnipperd geworden dan oorspronkelijk werd beoogd. Het programma lijkt dan ook eerder een eerste proefactiviteit op het gebied van Europees sociaal-economisch onderzoek dan een strategisch instrument om de diepere oorzaken van sociale uitsluiting, armoede, werkloosheid, verval van steden enzovoort in Europa te onderzoeken. Het programma moet ondanks zijn beperkte draagwijdte worden beschouwd als een eerste belangrijke poging om meer kennis te verwerven over een aantal belangrijke specifieke problemen en om grootschalige samenwerking tussen Europese wetenschappers te bevorderen teneinde bij te dragen aan het politieke debat en de ontwikkeling van een Europese sociaal-economische onderzoekinfrastructuur.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/915/EG is oorspronkelijk voor gericht sociaal-economisch onderzoek een bedrag van 105 mecu beschikbaar gesteld.

De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- evaluatie van de opties voor het wetenschaps- en technologiebeleid;
- onderzoek op het gebied van onderwijs en opleiding;
- onderzoek naar maatschappelijke integratie en sociale uitsluiting in Europa.

Activiteit II

Cooperation with third countries and international organizations (Inco)

Het programma Inco heeft als algemeen doel het bevorderen van alle communautaire samenwerking met derde landen en internationale

organisaties, met uitzondering van de nucleaire branche. Het Vierde Kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling 1994–1998 is het eerste KP waarin een programma voor samenwerking met Midden- en Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie is opgenomen. De samenwerking met geïndustrialiseerde derde landen buiten Europa heeft allerhande vormen aangenomen, waaruit het wederzijds voordeel binnen en buiten de wetenschappelijke en technologische samenwerkingsovereenkomsten blijkt.

Bij Beschikking van de Raad van 23 november 1994 nr. 94/807/EG is oorspronkelijk voor samenwerking met derde landen en internationale organisaties een bedrag van 540 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- wetenschappelijke en technologische samenwerking in Europa en met internationale organisaties;
- samenwerking met de landen in Midden- en Oost-Europa en met de nieuwe onafhankelijke staten van de voormalige Sovjet-Unie;
- samenwerking met geïndustrialiseerde derde landen buiten Europa;
- wetenschappelijke en technologische samenwerking met de ontwikkelingslanden.

Activiteit III

Dissemination and optimization of results (Innovation)

Het programma Innovation heeft als algemeen doel het vergroten van het innovatieve vermogen van het Europese bedrijfsleven. Het programma moet ook bijdragen aan de economische en sociale samenhang. Daartoe wordt gestreefd naar het waarborgen van een ruimere verspreiding van onderzoekresultaten en naar het bijdragen aan een optimale exploitatie ervan door samen met de betrokkenen de omzetting van de bereikte resultaten in innoverende toepassingen aan te moedigen, de overdracht van technologie met en naar het midden- en kleinbedrijf te bevorderen en de op regionaal en nationaal niveau genomen initiatieven te ondersteunen teneinde er een communautaire dimensie aan te geven.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/917/EG is oorspronkelijk voor de verspreiding en exploitatie van de resultaten van de activiteiten inzake onderzoek en technologische ontwikkeling een bedrag van 293 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- verspreiding en exploitatie van onderzoeksresultaten;
- overdracht van technologie naar de bedrijven;
- financieel klimaat voor de verspreiding van technologie.

Activiteit IV

Training and mobility of researchers (Tmr)

Het programma Tmr heeft als algemeen doel het bijdragen aan de verhoging van de doelmatigheid van het onderzoek en de infrastructuur ervan door opleiding, mobiliteit en samenwerking en het bevorderen van een kwantitatieve en kwalitatieve groei van menselijke hulpbronnen in de EU en de geassocieerde landen door stimulering van de opleiding en de mobiliteit van onderzoekers.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/916/EG is oorspronkelijk voor de opleiding en mobiliteit van onderzoekers een

bedrag van 744 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het programma vallen onder de volgende gebieden:

- laboratoriumnetwerken;
- toegang tot grote installaties;
- opleiding door onderzoek;
- begeleidende maatregelen.

GCO-deel van EG-KP

Het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek (GCO) voert institutionele onderzoeksactiviteiten uit waarvoor het GCO de expertise bezit en waarvoor het GCO beschikt over speciale, of zelfs unieke faciliteiten in de Gemeenschap en institutionele activiteiten ter wetenschappelijke en technische ondersteuning, waarvoor de neutraliteit van het GCO noodzakelijk is. Andere wetenschappelijke en technische ondersteunende activiteiten, die noodzakelijk zijn voor de opstelling en uitvoering van het communautaire beleid waarvoor niet de diensten van het GCO als neutrale instelling nodig zijn, worden uitgevoerd door de Commissie in een concurrentieel kader en binnen een klant/contractantrelatie.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/918/EG is oorspronkelijk voor eigen werkzaamheden 600 mecu en voor wetenschappelijke en technische ondersteunende werkzaamheden in een concurrentieel kader 128 mecu beschikbaar gesteld. De voornaamste activiteiten van het GCO-deel van het EG-deel van Vierde Kaderprogramma vallen onder de volgende gebieden:

- technologieën voor informatie en communicatie;
- informatietechnologie;
- industrietechnologie;
- industrie- en materiaaltechnologie;
- metingen en proeven;
- milieu;
- milieu en klimaat;
- biowetenschappen en biotechnologie;
- landbouw en visserij;
- energie;
- niet-nucleaire energie;
- gericht sociaal-economisch onderzoek.

GCO-deel van het Euratom-KP

Het GCO neemt deel aan de uitvoering van de werkzaamheden van de Gemeenschap met betrekking tot de veiligheid van kernsplijting en gecontroleerde thermonucleaire fusie.

Bij Beschikking van de Raad van 15 december 1994 nr. 94/919/Euratom is oorspronkelijk voor het onderzoek, uit te voeren door het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek voor de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie 300 mecu beschikbaar gesteld.

De voornaamste activiteiten van het GCO-deel van het Euratomdeel van Vierde Kaderprogramma vallen onder de volgende gebieden:

- veiligheid van kernsplijting;
- beheerste thermonucleaire fusie.

Analyse van Nederlandse deelname aan programma's/activiteiten van het Vierde Kaderprogramma

Naar aanleiding van een door EGL in juli 1999 voor de IWK gegeven presentatie van de resultaten van Vierde Kaderprogramma, heeft de Rekenkamer EGL verzocht de volgende informatie over de negen onderzochte programma's (Acts, Brite/Euram 3, Env 2c, Mast 3, Biomed 2, Fair, Nfs 2, Innovation en Tmr) te verstrekken:

- omschrijving van de in de brickanalyse betrokken calls for proposals;
- beantwoording van de vraag hoeveel Nederlandse projecten per programma zijn goedgekeurd en afgekeurd per call (uitgesplitst naar belangrijke onderzoeksgebieden van de afzonderlijke calls);
- beantwoording van de vraag met welke organisaties de Nederlandse organisaties samenwerken (uitdraaien van de samenwerkingsverbanden uitgesplitst naar belangrijke onderzoeksgebieden van de afzonderlijke calls);
- beantwoording van de vraag welke retour (in absolute getallen) per land is gerealiseerd (uitgesplitst naar belangrijke onderzoeksgebieden van de afzonderlijke calls);

In de analyses van EGL wordt de mate van participatie van Nederlandse bedrijven en instellingen aan Vierde Kaderprogramma afgeleid van de toegekende bijdragen aan goedgekeurde projecten. Daar de Europese Commissie geen gegevens beschikbaar stelde over de verdeling van de financiële middelen naar aanleiding van de contractonderhandelingen, zijn de toegekende bedragen vervolgens door EGL verdeeld over de diverse nationaliteiten van de betrokken contractanten naar rato van het financieel belang van de deelname in de projectaanvraag. Hierdoor kan in de analyse geen rekening worden gehouden met eventuele veranderingen in en/of combinaties van projecten die tijdens de onderhandelingen tussen de Europese Commissie en technologieconsortia plaatsvonden.

EGL heeft aan het verzoek van de Rekenkamer om informatie over de Nederlandse participatie in de programma's uiteindelijk maar ten dele kunnen voldoen. De Rekenkamer ontving zeer fragmentarische informatie over de Nederlandse deelname aan de geselecteerde programma's: soms werd meer informatie verstrekt dan was gevraagd, maar vaak minder. Bovendien betrof het voor vrijwel alle programma's slechts een deel van de uitgevoerde calls.

Zo ontving de Rekenkamer een eindrapport over de programma's *Esprit 4*, *Telematics 2c* en *Acts* (*Esprit 4* en *Telematics 2c* waren niet geselecteerd). Over het programma *Biomed 2* werd een gedeelte van de gevraagde informatie ontvangen. Over het programma *Brite/Euram 3* werd informatie door EGL gegeven over de eerste en tweede call en over de MKB-oproep. Over het programma *Env 2c* werd vrijwel volledige informatie ontvangen over vijf calls. Over het programma *Fair* werd vrijwel volledige door DLO opgestelde informatie over de zes calls door EGL gegeven. Over het programma *Mast 3* werd eveneens vrijwel volledige informatie ontvangen over vijf calls. Over de specifieke programma's *Nfs 2* en *Innovation* kon EGL geen informatie verstrekken omdat zij voor deze programma's geen opdracht had gekregen een zogenaamde «brickanalyse» te verrichten. Voorts werd voor 6 van de 19 calls informatie ontvangen over het programma *Tmr*. Ten slotte werden nog een aantal overzichten ontvangen met betrekking tot niet geselecteerde programma's (*Smt*, *Biotech 2*, *Joule/Thermie*, *Transport* en *Inco*). Daar dit het materiaal is waar de Nederlandse overheid over beschikt en op basis waarvan de programma's intern worden vergeleken heeft de

Rekenkamer – ondanks de beperkingen ervan – besloten haar analyse te baseren op de geleverde cijfers. Dit is immers het enige beschikbare materiaal in Nederland dat de Rekenkamer in staat stelt een meer verfijnde analyse van de Nederlandse deelname aan Vierde Kaderprogramma te verrichten dan op basis van de beperkte overkoepelende cijfers van het Ministerie van EZ kan worden geleverd.

In de navolgende analyse wordt ingegaan op de Nederlandse deelname aan de twaalf programma's waarvoor EGL (enige) informatie verstrekte. Hierbij wordt – voor zover informatie beschikbaar is gesteld – per programma het volgende stramien gevolgd:

- het aantal *ingediende projecten voor de onderzochte calls*, aantal ingediende projecten met minimaal één Nederlandse deelnemer, aantal ingediende projecten met een Nederlandse coördinator, aantal Nederlandse deelnames en totaal aantal deelnames; vervolgens dezelfde informatie voor de *toegekende projecten*;
- *verdeling van Nederlandse deelnames* in de toegekende projecten naar *organisatietype* (vergeleken met de gemiddelde deelname van alle Europese deelnemers); vervolgens verdeling *toegezegde budgetten* over organisatietype;
- *vergelijking gerealiseerde Nederlandse retour* in de betrokken calls *met de gerealiseerde retour van de andere lidstaten*;
- *vergelijking van gewogen retouren van de lidstaten* (de gerealiseerde retour gedeeld door de juiste retour); deze worden als volgt beoordeeld: *uitstekend* wanneer meer dan 200% van juiste retour; *goed* wanneer meer dan 125%, maar minder dan 200%; *redelijk* wanneer meer dan 75%, maar minder dan 125%; *slecht* wanneer minder dan 75%.

Wellicht ten overvloede wordt ten slotte vermeld dat het beeld dat de analyse van de beschikbaar gestelde informatie geeft niet noodzakelijkerwijs representatief is voor de totale Nederlandse deelname aan het onderzochte specifieke programma. De Rekenkamer is wel van mening dat over het geheel genomen het betrokken materiaal indicatief is voor de totale Nederlandse deelname aan EU-technologiesubsidies van Vierde Kaderprogramma.

Esprit 4

Aan het eindrapport Analyse Telematica, Esprit en Acts (TEA) van 7 april 1999 kan voor het niet geselecteerde specifieke programma Esprit 4 het volgende worden ontleend. Voor Esprit 4 is een budget uitgetrokken van 2082 mecu.

Er is in 1994 één call for proposals geweest. In 1995 zijn er vier geweest, in 1996 twee, in 1997 drie en in 1998 één.

Tengevolge van de eerste tien calls zijn 8104 projecten ingediend. In 1303 (16%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 386 (5%) van de 8104 ingediende projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het totaal aantal deelnames bedroeg 30 118. Daarvan waren 1815 Nederlandse deelnames verdeeld over 713 verschillende Nederlandse deelnemers.

Het aantal goedgekeurde projecten was 2323. In 312 (13%) daarvan was er sprake van minimaal één Nederlandse deelname in het project. In 100 (4,3%) van de goedgekeurde projecten was de Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het aantal goedgekeurde deelnames bedroeg 9925. Daarvan waren 428 (4%) deelnames Nederlandse deelnames verdeeld over 200 verschillende deelnemers.

In de eerste tien oproepen is tot nu toe 1 860 mecu toegekend. Hiervan is 114 mecu (6,1%) aan Nederland toegekend. *De verdeling van Nederlandse deelnames naar organisatietype* in de toegekende projecten is als volgt: grote bedrijven 36% (EU 32%), midden- en kleinbedrijf 26% (EU 29%), kennisinstellingen 30% (EU 33%) en overige instellingen 9% (EU 6%). De verdeling van de toegekende budgetten over de Nederlandse deelnemers geeft het volgende beeld: grote bedrijven 59% (EU 43%), midden- en kleinbedrijf 14% (EU 25%), kennisinstellingen 23% (EU 29%) en overige instellingen 4% (EU 3%). Waar de verdeling van de Nederlandse deelnames sterke overeenkomsten vertoont met de gemiddelde verdeling over geheel Europa blijkt het Nederlandse midden- en kleinbedrijf desondanks slechts een zeer beperkt aandeel in het toegekende budget te hebben.

Het rapport stelt dat Nederland het redelijk goed heeft gedaan in het programma Esprit, maar de gerealiseerde retour ad 114 mecu (6,1%) was iets lager dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%) en is ook lager uitgevallen dan de 6,8% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995).

Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië realiseerden respectievelijk 20,6%, 19,8%, 15,3% en 10,4%. Drie landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Spanje, Nederland en België realiseerden respectievelijk een retour van 6,6%, 6,2% en 5,3%. De resterende acht landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van de gewogen retouren blijkt dat Griekenland een uitstekend resultaat boekte. De verkregen subsidie bedroeg 252% van zijn bijdrage aan de EU-begroting. Twee landen hebben een goed resultaat behaald (Ierland en België). De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 194% en 136% van hun bijdrage aan de EU-begroting. Negen landen, waaronder Nederland (98%) behaalden een redelijk resultaat. Drie landen behoren tot de «verliezers»: Oostenrijk, Luxemburg en Duitsland (respectievelijk 68%, 71% en 73%).

Het TEA-rapport concludeert dat Nederland het redelijk goed heeft gedaan in het programma Esprit 4. Hierbij kan op grond van bovenstaande berekening evenwel worden opgemerkt dat Nederland weliswaar een *redelijk resultaat* heeft behaald, maar dat hetzelfde geldt voor acht andere landen, waarvan zeven een beter resultaat behaalden dan Nederland, terwijl bovendien twee landen een goed en één land een uitstekend resultaat behaalden. Bij een gewogen retour van 98% bekleedt Nederland derhalve de *elfde plaats*.

Telematics 2c

Aan het eindrapport Analyse Telematica, Esprit en Acts (TEA) van 7 april 1999 kan voor het niet geselecteerde specifieke programma Telematics 2c het volgende worden ontleend.

Voor Telematics 2c is een totaal budget uitgetrokken van 913 mecu. De eerste call for proposals vond plaats op 15 december 1994. In 1995 zijn er twee calls geweest en in 1996 één. In 1997 vond de laatste call plaats. Naast deze calls konden doorlopend projectvoorstellen worden ingediend onder de noemer «Support Actions» en waren er binnen enkele gebieden kleine «sub-calls». Het rapport over Telematics 2c gaat over alle calls, maar geeft geen specificatie per call. Van het beschikbare budget is slechts 557 mecu (62%) toegekend, terwijl het programma bijna in zijn geheel is afgerond.

Er zijn 2125 projecten ingediend. In 645 (30%) daarvan was sprake van

minimaal één Nederlandse deelname. In 145 (7%) van de 2125 ingediende projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het totaal aantal deelnames bedroeg 20 213. Daarvan waren 1275 deelnames Nederlandse deelnames verdeeld over 584 verschillende Nederlandse indieners. Er zijn 401 projecten goedgekeurd. In 194 daarvan (48%) was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 34 (8,5%) van de goedgekeurde projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het aantal goedgekeurde deelnames bedroeg 5914. Daarvan waren 405 (6,8%) deelnames Nederlandse deelnames verdeeld over 212 Nederlandse deelnemers. *De verdeling van de Nederlandse deelnames naar organisatietype* in de toegekende projecten is als volgt: grote bedrijven 10% (EU 17%), midden- en kleinbedrijf 23% (EU 24%), kennisinstellingen 41% (EU 32%) en overige instellingen 26% (EU 27%). De toegekende budgetten zijn als volgt onder de Nederlandse deelnemers verdeeld: grote bedrijven 8% (EU 21%), midden- en kleinbedrijf 19% (EU 25%), kennisinstellingen 52% (EU 34%) en overige instellingen 21% (EU 20%). Wij zien bij de toekenning van deelnemingen dat de kennisinstellingen fors oververtegenwoordigd zijn, terwijl de grote bedrijven sterk ondervertegenwoordigd zijn. Dit beeld wordt nog extremer bij de toegekende budgetten.

Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk en Italië realiseerden respectievelijk 16,7%, 15,3%, 14,7% en 10,1%. Vier landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Nederland, Spanje, Griekenland en België realiseerden respectievelijk een retour van 6,8%, 6,7%, 6,3% en 5,2%.

De resterende zeven landen realiseerden een retour van minder dan 5%. Uit de berekening van de gewogen retouren blijkt dat twee landen (Griekenland en Ierland) een uitstekend resultaat behaalden. De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 406% en 214% van hun bijdrage aan de EU-begroting. Zes landen (Finland, Denemarken, Portugal, Zweden, België en het Verenigd Koninkrijk) behaalden een goed resultaat (respectievelijk 191%, 177%, 173%, 142%, 134% en 127%). Vijf landen, waaronder Nederland (108%) behaalden een redelijk resultaat. Twee landen behoren tot de «verliezers»: Duitsland en Oostenrijk (respectievelijk 54% en 57%).

Het rapport stelt dat Nederland het relatief goed heeft gedaan in het programma Telematics 2c omdat Nederland in vergelijking met andere Europese lidstaten meer succes heeft gehad bij het indienen en toegekend krijgen van projecten. Het succes van de aanvragen was hoger (in percentage toekenningen en retour (6,8%)) dan het Europese gemiddelde. De Rekenkamer tekent hierbij aan dat de ontvangen subsidie weliswaar iets hoger is dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%), maar beduidend lager is dan de 8,4% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Op grond van bovenstaande berekening realiseerde Nederland weliswaar een redelijk resultaat, maar twee landen realiseerden een uitstekend en zes landen een goed resultaat. Bij een gewogen retour van 108% bekleedt Nederland derhalve de *negende plaats*.

Acts

Aan het eindrapport Analyse Telematica, Esprit en Acts (TEA) van 7 april 1999 kan voor het geselecteerde specifieke programma Acts het volgende worden ontleend. Voor Acts is een totaal budget uitgetrokken van 671 mecu. Hiervan was op het moment van het uitbrengen van het rapport 582 mecu toegezegd.

Er zijn in 1994 twee calls for proposals uitgevoerd. In 1995 was er één en

in 1997 was er een vierde call. Tengevolge van deze vier oproepen zijn 499 *projecten ingediend*. In 110 (22%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 15 (3,0%) van de 499 ingediende projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het totaal aantal deelnames bedroeg 4 988. Daarvan waren 186 (4%) Nederlandse deelnames.

Het aantal *goedgekeurde projecten* was 223. In 63 (28%) daarvan was er sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 9 (4,0%) van de goedgekeurde projecten was de Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het aantal goedgekeurde deelnames bedroeg 2 636. Daarvan waren 101 (4%) deelnames Nederlandse deelnames. In totaal hebben 90 verschillende Nederlandse partijen een projectvoorstel ingediend.

De *verdeling van de Nederlandse deelnames naar organisatietype* in de toegekende projecten is als volgt: grote bedrijven 30% (EU 20%), midden- en kleinbedrijf 38% (EU 45%), kennisinstellingen 23% (EU 21%) en overige instellingen 10% (EU 13%) Dit resulteert in de volgende *toezegging van budgetten* aan Nederlandse deelnemers: grote bedrijven 70% (EU 57%), midden- en kleinbedrijf 4% (EU 17%), kennisinstellingen 19% (EU 17%) en overige instellingen 7% (EU 8%). Waar wij bij het aantal deelnames zien dat het MKB goed vertegenwoordigd is in Acts (hoewel het wat achterblijft bij het Europese gemiddelde), zien wij dat de toegekende budgetten zeer sterk achterblijven bij het Europese gemiddelde.

Nederland heeft een redelijk resultaat behaald in het programma Acts. De ontvangen subsidie van ruim 38 mecu (*gerealiseerde retour* van 6,5%) is iets hoger dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%) en is aanmerkelijk hoger uitgevallen dan de 4,6% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Opvallend is dat de in het TEA-rapport vermelde ontvangen subsidie van Nederland aanmerkelijk groter is dan de retour die later door het Ministerie van EZ is vermeld in de totaalcijfers voor Vierde Kaderprogramma – 38 mecu tegenover bijna 31 mecu in tabel 4 (zie hoofdstuk 2).

Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Duitsland, Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk realiseerden respectievelijk 20,5%, 18,5%, 13,5% en 12,3%. Twee landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Nederland en Spanje realiseerden respectievelijk een retour van 6,5% en 5,2%. De resterende negen landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van de *gewogen retouren* (zie tabel 4) blijkt dat Finland een uitstekend resultaat boekte. De verkregen subsidie bedroeg 338% van zijn bijdrage aan de EU-begroting. Twee landen hebben een goed resultaat behaald (Griekenland en Ierland). De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 181% en 175% van de juiste retour. Negen landen, waaronder Nederland, behaalden een redelijk resultaat (103%). Drie landen behoren tot de «verliezers» (met een gewogen retour van minder dan 75%): Oostenrijk, Luxemburg en Duitsland.

Het TEA-rapport concludeert dat Nederland het redelijk goed heeft gedaan in het programma Acts. Hierbij kan op grond van bovenstaande berekening evenwel worden opgemerkt dat Nederland weliswaar een *redelijk resultaat* heeft behaald, maar dat hetzelfde geldt voor acht andere landen waarvan er vijf een beter resultaat behaalden terwijl bovendien twee landen een goed en één land een uitstekend resultaat behaalden. Bij een gewogen retour van 103% bekleedt Nederland derhalve de *negende plaats*. Wanneer wij uitgaan van de totaalcijfers uit tabel 4 dan blijkt Nederland een slecht resultaat te hebben geboekt met een gewogen retour van 73%.

Aan de drie ontvangen rapporten over de uitgevoerde calls in 1995, 1996 en 1997 kan het volgende worden ontleend:

Tengevolge van deze drie calls zijn 3084 *projecten ingediend*. In 863 (28,0%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 140 (6,6%) van de 2119 tengevolge van de eerste en de tweede oproep ingediende projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project (dit gegeven is voor de MKB-call niet bekend). Het totaal aantal deelnames bedroeg 17 974. Daarvan waren 1595 (8,8%) Nederlandse deelnames. Het aantal *goedgekeurde projecten* was 935. In 280 (29,9%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 37 (7,7%) van de tengevolge van de eerste en de tweede call goedgekeurde 479 goedgekeurde projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het aantal Nederlandse participaties in de 479 tengevolge van de eerste en de tweede oproep goedgekeurde projecten was 233.

De *verdeling naar organisatietype* van de Nederlandse deelnemingen in de goedgekeurde projecten van de eerste en tweede call was als volgt: midden- en kleinbedrijf 41, grote bedrijven 82, kennisinstellingen 110 en andere instellingen 0. Dit heeft geresulteerd in de volgende verdeling van subsidie (in miljoenen guldens) midden- en kleinbedrijf 17,1, grote bedrijven 53,0, kennisinstellingen 48,8 en andere instellingen 0. Ook hier is de beperkte deelname van het midden- en kleinbedrijf in de niet-specifieke MKB-calls opvallend.

EGL heeft alleen informatie over de *gerealiseerde retour* per land verstrekt voor de MKB-call (de derde oproep). Nederland heeft hierbij een redelijk resultaat behaald. Er werd in totaal 238 mecu subsidie verstrekt, waarvan Nederland 15 mecu ontving. De gerealiseerde retour (6,3%) was een fractie lager dan de Nederlandse bijdrage aan de begroting van de EU en is ook een beetje lager uitgevallen dan de 6,5% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Ook volgens de totaalcijfers van het Ministerie van EZ was de Nederlandse retour uit Brite/Euram 3 redelijk te noemen (ruim 102 mecu, ofwel 5,94%).

Drie landen hebben in de MKB-oproep een gerealiseerde retour boven de 10%: Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk realiseerden respectievelijk 27,8%, 15,8% en 11,0%. Vier landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Italië, Spanje, Nederland en Portugal realiseerden respectievelijk een retour van 8,2%, 7,8%, 6,4% en 5,4%. De resterende acht landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Wat het *gewogen retour* (zie tabel 4) betreft, behaalde Portugal in de MKB-call een uitstekend resultaat. Het verkreeg een subsidie die 408% bedroeg van zijn EU-bijdrage. Drie landen hebben een goed resultaat behaald (Griekenland, Finland en Ierland). De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 174%, 149% en 125% van de juiste retour. Acht landen, waaronder Nederland (100%), behaalden een redelijk resultaat. Drie landen behaalden een gewogen retour van minder dan 75%:

Luxemburg Frankrijk en Italië.

Geconcludeerd kan worden dat Nederland weliswaar in de MKB-call een *redelijk resultaat* heeft behaald, maar dat hetzelfde geldt voor zeven andere landen waarvan er twee een beter resultaat behaalden terwijl drie landen een goed en één land een uitstekend resultaat behaalden. Bij een gewogen retour van 100% bekleedt Nederland derhalve de *zevende plaats* in deze call. Ook op basis van de totaalcijfers uit tabel 4 wordt de Nederlandse gewogen retour in het gehele programma Brite/Euram 3 (94%) als redelijk beoordeeld.

Smt

Aan de overzichten met betrekking tot vijf calls for proposals die Senter/EG-Liaison met betrekking tot het niet geselecteerde specifieke programma Smt heeft opgestuurd kan het volgende worden ontleend. Nederland heeft een goed resultaat behaald in deze vijf oproepen. Er werd in totaal 220 mecu subsidie verstrekt. Nederland ontving 19 mecu. De gerealiseerde retour (8,6%) is ruim boven de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%) en valt binnen het interval van 8,5% tot 11% dat in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995).

De verdeling van de Nederlandse deelnames naar organisatietype in de goedgekeurde projecten is als volgt: bedrijven 73, multinationals 1, universiteiten 38, kennisinstellingen 87 en andere instellingen 18. Drie landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, en Frankrijk realiseerden respectievelijk 20,5%, 17,1% en 13,2%. Vier landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Nederland, Italië België en Zweden realiseerden respectievelijk een retour van 8,6%, 7,7% 6,1% en 5,1%. De resterende acht landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van de gewogen retouren blijkt dat Griekenland een uitstekend resultaat boekte. De verkregen subsidie bedroeg 248% van zijn bijdrage aan de EU-begroting. Zeven landen, waaronder Nederland (136%) behaalden een goed resultaat. Drie landen behaalden een redelijk resultaat.

Vier landen behoren tot de «verliezers»: Luxemburg, Duitsland, Spanje en Italië (respectievelijk 20%, 60%, 61% en 66%). Concluderend kan worden gesteld dat Nederland een goed resultaat behaalde, maar dat hetzelfde geldt voor zes andere landen die allemaal een beter resultaat behaalden dan Nederland terwijl bovendien één land een uitstekend resultaat behaalde. Bij een gewogen retour van 136% bekleedt Nederland derhalve de *achtste plaats*.

Env2c

De Rekenkamer ontving overzichten van zes calls van het Env 2c-programma. Deze overzichten waren evenwel niet allemaal even compleet. Aan de ontvangen overzichten kan het volgende beeld worden verkregen. Tengevolge van deze zes oproepen zijn 3077 *projecten ingediend*, waarvan 895 met Nederlandse partners. Daarvan zijn 651 projecten goedgekeurd, waarvan 207 met Nederlandse partners. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal projecten waarvan de coördinatie in Nederlandse handen was en over het aantal deelnemingen.

De verdeling naar organisatietype van de voor Nederlandse partners goedgekeurde projecten was als volgt: bedrijven 36, multinationals 2, universiteiten 143, kennisinstellingen 101 en andere instellingen 13. Op basis van de informatie over vijf van de calls kan gesteld worden dat Nederland een goed resultaat heeft behaald. Hierbij werd in totaal 864 mecu subsidie verstrekt waarvan Nederland 97 mecu ontving. De *gerealiseerde retour* (11,62%) was veel hoger dan de Nederlandse bijdrage aan de begroting van de EU (6,32%). Het Ministerie van Economische Zaken heeft in de ATBeleidsbrief van 19 september 1995 geen verwachting uitgesproken met betrekking tot dit programma. Frappant is wel dat volgens de totaalcijfers uit tabel 4 Nederland maar zo'n 44 mecu heeft ontvangen; ruim 53 mecu minder dan de aangeleverde cijfers van

EGL vermelden¹. Op basis van deze cijfers neemt de gerealiseerde retour van Nederland af tot 7,67%.

Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Nederland realiseerden respectievelijk 16,7%, 15,9%, 13,4% en 11,3%. Slechts één land heeft een gerealiseerde retour van 5% tot 10% (Frankrijk met 8,4%). De resterende tien landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van de *gewogen retouren* blijkt dat Griekenland een uitstekend resultaat behaalde. De verkregen subsidie bedroeg 309% van de juiste retour. Vier landen hebben een *goed resultaat* behaald (Nederland, Zweden, Finland en Denemarken). De door hen gerealiseerde retour bedroeg respectievelijk 178%, 175%, 163% 148% van hun bijdragerato aan de EU. De overige tien landen behaalden een gewogen retour die minder dan 125% bedroeg. Voor Luxemburg, Frankrijk, Duitsland en Spanje was die zelfs minder dan 75%.

Geconcludeerd wordt dat Nederland op basis van de gegevens ontvangen van EGL een goed resultaat heeft behaald. Dit geldt eveneens voor drie andere landen, maar Nederland presteerde beter. Alleen Griekenland presteerde nog beter met een uitstekend resultaat. Bij een gewogen retour van 178% bekleedt Nederland derhalve de tweede plaats. Bij dit programma behoort Nederland tot de «grote vier» met een gerealiseerde retour boven de 10%. Op basis van de totaalcijfers uit tabel 4 neemt de Nederlandse gewogen retour in het gehele programma Env 2c drastisch af (121%) en zou maar als redelijk worden beoordeeld. Dit heeft waarschijnlijk in belangrijke mate te maken met hoe men het Nederlandse deel van het GCO beschouwt (als Nederlandse deelnemer of als EU-organisatie).

Mast 3

EGL heeft voor vijf calls informatie verstrekt die niet allemaal even compleet is. Aan de geleverde overzichten kan het volgende worden ontleend.

Tengevolge van deze vijf oproepen zijn 320 *projecten ingediend*, waarvan 91 met Nederlandse partners. Daarvan zijn 130 projecten *goedgekeurd*, waarvan 35 met Nederlandse partners. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal projecten waarvan de coördinatie in Nederlandse handen was en over het aantal deelnemingen.

De *verdeling naar organisatietype* van de Nederlandse deelnemingen in goedgekeurde projecten was: bedrijven 5, multinationals 0, universiteiten 15, kennisinstellingen 23 en andere instellingen 5.

In de drie oproepen van het programma Mast 3 waarover EGL deze informatie heeft aangeleverd, ontving Nederland 10 mecu van de in totaal 174 mecu verstrekte subsidie (5,85%). De *gerealiseerde retour* is lager dan de bijdragerato van Nederland aan de EU-begroting (6,32%) en veel lager dan de 9% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Volgens de totaalcijfers van het Ministerie van EZ was de Nederlandse retour uit Mast 3 beter (ruim 18 mecu, ofwel 7,35%).

Drie landen hebben voor de drie betrokken calls een retour boven 10% gerealiseerd: het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland realiseerden respectievelijk 19,7%, 14,7% en 13,2%. Drie landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Denemarken, Nederland en Spanje realiseerden respectievelijk een retour van 6,5%, 5,9% en 5,7%. De resterende negen landen realiseerden een retour van minder dan 5%. Uit een berekening van de *gewogen retouren* blijkt dat twee landen (Denemarken en Portugal) een uitstekend resultaat behaalden. De door

¹ Een deel van de verklaring hiervoor ligt in het feit dat een belangrijk deel van het budget voor Env 2c (313 mecu) bestemd was voor het GCO (dat ten dele in Nederland is gehuisvest). De totale omvang van de subsidiëring van het GCO in Nederland hieruit is de Rekenkamer echter niet bekend.

hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 329% en 240% van de juiste retour. Drie landen (Griekenland, Ierland en het Verenigd Koninkrijk) behaalden een goed resultaat (respectievelijk 183%, 152% en 150%). Zes landen, waaronder Nederland (93%), hebben een redelijk resultaat behaald. Luxemburg, Oostenrijk, Italië en Duitsland behaalden een gewogen retour van minder dan 75%.

Geconcludeerd wordt dat Nederland weliswaar een redelijk resultaat behaalde, maar dat hetzelfde geldt voor vijf andere landen waarvan er drie een beter resultaat behaalden, terwijl bovendien drie landen een goed en twee landen een uitstekend resultaat behaalden. Bij een gewogen retour van 93% bekleedt Nederland derhalve de negende plaats. Gelet op de totaalcijfers van het Ministerie van EZ is het waarschijnlijk dat Nederland voor gehele Mast 3-programma iets beter heeft gescoord.

Biotech 2

Aan het overzicht dat Senter/EG-Liaison heeft verstrekt over het niet geselecteerde specifieke programma Biotech 2 kan het volgende worden ontleend.

Er zijn twee calls for proposals geweest (één in 1996 en één in 1997). Er zijn 1807 projecten ingediend. In 783 (43%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. Er zijn 465 projecten goedgekeurd. In 246 (53%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal projecten waarvan de coördinatie in Nederlandse handen was en over het totaal aantal deelnames. *De verdeling van de Nederlandse deelnames naar organisatietype* in de goedgekeurde projecten is als volgt: bedrijven 159, multinationals 10, universiteiten 435, kennisinstellingen 167 en andere instellingen 32.

Nederland heeft een goed resultaat behaald in het programma Biotech2. Er werd in totaal 716 mecu subsidie verstrekt. Nederland ontving 83 mecu. Deze gerealiseerde retour (11,62%) was veel hoger dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%) en is ook iets hoger uitgevallen dan de 11,2% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Nederland realiseerden respectievelijk 19,7%, 17,7%, 14,32% en 11,62%. Twee landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10% (Italië en België). De resterende negen landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van gewogen retouren blijkt het volgende.

Zes landen (Nederland, Ierland, Zweden, Denemarken, België en het Verenigd Koninkrijk) behaalden een goed resultaat. De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 184%, 179%, 177%, 159%, 152% en 134,4% van hun bijdrage aan de EU-begroting. Drie landen behaalden een redelijk resultaat. Zes landen behoren tot de «verliezers»: Luxemburg, Portugal, Oostenrijk, Duitsland, Italië en Spanje (respectievelijk 16,7%, 49,6%, 65,5%, 69,6%, 69,8% en 70,2%).

Concluderend kan worden gesteld dat Nederland een goed resultaat behaalde. Dat geldt ook voor vijf andere landen, maar geen daarvan behaalde een beter resultaat dan Nederland. Bij een gewogen retour van 184% bekleedt Nederland derhalve de *eerste plaats*. Bij dit programma behoort Nederland tot de «grote vier» met een gerealiseerde retour boven de 10%.

Op basis van overzichten over de eerste drie calls van Biomed 2 kan het volgende beeld worden opgemaakt.

Naar aanleiding van deze drie oproepen zijn 3390 *projecten ingediend*. In 1315 (39%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 248 (7,3%) van de 3390 ingediende projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. Het aantal *toegekende projecten* bedroeg 560. In 265 (47%) daarvan was sprake van minimaal één Nederlandse deelname. In 51 (9,1%) van de 560 goedgekeurde projecten was een Nederlandse deelnemer de coördinator van het project. EGL gaf hierbij aan dat het niet mogelijk was om de totale funding per land te geven; wel deelde E4L mede dat Nederland het geschatte retour van 7,4% voor de tweede call en van 8,0% voor de derde call realiseerde. Deze geschatte *gerealiseerde retouren* zijn hoger dan de Nederlandse bijdragerato aan de EU-begroting (6,32%), maar lager dan de 9,1% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Volgens de totaalcijfers van EZ uit tabel 4 voldoet Biomed 2 wel aan de gestelde verwachting en is de gerealiseerde retour voor het totale programma goed te noemen (ruim 35 mecu, ofwel 9,44%).

Fair

Aan zes ontvangen overzichten over uitgevoerde calls van het Fair-programma kan het volgende beeld worden opgemaakt.

Tengevolge van deze zes oproepen zijn 3323 *projecten ingediend*, waarvan 1103 met Nederlandse partners. Daarvan zijn 747 *projecten goedgekeurd*, waarvan 288 met Nederlandse partners. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal projecten waarvan de coördinatie in Nederlandse handen was en over het aantal deelnemingen.

De verdeling naar organisatietype van de voor Nederlandse partners goedgekeurde projecten was als volgt: bedrijven 48, multinationals 0, universiteiten 52, kennisinstellingen 109 en andere instellingen 7.

Nederland heeft een goed resultaat behaald in het programma Fair.

Nederland ontving uit de zes opeenvolgende oproepen respectievelijk 9,28%, 7,71%, 8,42%, 12,68%, 9,55% en 12,32% van de totaal per oproep toegekende subsidie. In totaal werd 795 mecu in deze calls beschikbaar gesteld, waarvan Nederland 77 mecu ontving¹.

De *gerealiseerde retour* (9,7%) is veel hoger dan de Nederlandse bijdragerato aan de EU-begroting (6,32%) en is ook hoger uitgevallen dan de 9% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995). Op basis van de totaalcijfers van het Ministerie van EZ komt men uit op een vergelijkbaar gerealiseerd retourcijfer (ruim 63 mecu ofwel 9,59%).

Drie landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland realiseerden respectievelijk 16,1%, 14,2% en 11,0%. Nederland, Spanje, Italië, Zweden en Denemarken hebben een retour gerealiseerd van 5% tot 10%. De resterende zeven landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit een berekening van de *gewogen retouren* blijkt dat Denemarken, Griekenland, Zweden en Finland een uitstekend resultaat behaalden. De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 257%, 237%, 217% en 209% van de juiste retour. Twee landen, Portugal (189%) en Nederland (154%), hebben een goed resultaat. Vier landen (het Verenigd Koninkrijk, België, Spanje en Frankrijk) behaalden een redelijk resultaat, terwijl

¹ Ook hier stemmen de door EGL geleverde cijfers voor het Nederlandse retour niet overeen met de totaalcijfers van EZ (zie tabel 4). In dit specifiek geval zou meer geld voor de betrokken calls zijn uitgegeven dan beschikbaar was voor het totale programma. Een verklaring hiervoor is de Rekenkamer onbekend.

Ierland, Luxemburg, Duitsland, Oostenrijk en Italië een retour minder dan 75% realiseerden.

Geconcludeerd wordt dat Nederland weliswaar een goed resultaat behaalde, maar dat dit ook opgaat voor diverse andere lidstaten. Met een gewogen retour van 154% bekleedt Nederland slechts een zesde plaats.

Joule/Thermie

Aan de overzichten die Senter/EG-Liaison heeft verstrekt met betrekking tot drie calls for proposals van het niet geselecteerde specifieke programma Joule en met betrekking tot drie calls for proposals voor het eveneens niet geselecteerde specifieke programma Thermie kan het volgende worden ontleend:

Over de drie calls van het programma Thermie zijn geen gegevens met betrekking tot de retour verstrekt. Nederland heeft het redelijk gedaan in twee van de drie calls van het programma Joule. De hierover in totaal toegekende subsidie bedroeg 128 mecu. Nederland ontving 8 mecu. De in deze twee calls van het programma Joule gerealiseerde retour (6,39%) is een fractie hoger dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%), maar veel lager dan de 9,4% die in september 1995 door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht. Dit ministerie verwachtte daarnaast dat voor het programma Thermie een retour van 7% zou worden gerealiseerd (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995).

De verdeling van de Nederlandse deelnames naar organisatietype in de goedgekeurde projecten van het programma Joule is als volgt: bedrijven 44, multinationals 0, universiteiten 25, *kennisinstellingen* 48 en andere instellingen 1. Senter/EG-Liaison heeft deze gegevens niet kunnen verstrekken voor het programma Thermie.

Drie landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk realiseerden respectievelijk 20,8%, 18,2% en 14,1%. Vier landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Spanje, Zweden, Nederland en België realiseerden respectievelijk een retour van 8,4%, 6,4%, 6,4% en 5,5%. De resterende acht landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van de gewogen retouren blijkt dat twee landen (Griekenland en Zweden) een uitstekend resultaat behaalden. De door hen verkregen subsidie bedroeg respectievelijk 287% en 227% van hun bijdrage aan de EG-begroting. Vijf landen hebben een goed resultaat behaald. Drie landen, waaronder Nederland (101%) behaalden een redelijk resultaat. Vijf landen behoren tot de «verliezers»: Luxemburg, Ierland, Italië, Oostenrijk en Duitsland (respectievelijk 0%, 9%, 41%, 60% en 73%). Concluderend kan worden gesteld dat Nederland een redelijk resultaat behaalde, maar hetzelfde geldt voor twee andere landen die allebei een beter resultaat behaalden terwijl bovendien vijf landen een goed en twee landen een uitstekend resultaat behaalden. Bij een gewogen retour van 101% bekleedt Nederland derhalve *de tiende plaats*.

Transport

Aan de overzichten die Senter/EG-liaison heeft verstrekt over vijf calls for proposals voor het niet geselecteerde specifieke programma Transport kan het volgende worden ontleend.

Nederland heeft een goed resultaat behaald in de vier calls waarover Senter/EG-Liaison deze informatie heeft verstrekt. Hierover werd in totaal 561 mecu subsidie verstrekt. Nederland ontving 53 mecu. De gerealiseerde retour (9,41%) is hoger dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%) en is ook hoger dan de 6,8% die in september 1995

door het Ministerie van Economische Zaken werd verwacht (zie ATBeleidsbrief d.d. 19 september 1995).

De verdeling van de Nederlandse deelnames naar organisatietype in de goedgekeurde projecten is als volgt: bedrijven 35, multinationals 0, universiteiten 22, kennisinstellingen 65 en andere instellingen 23. Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10%. Duitsland, Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk realiseerden respectievelijk 17,9%, 15,2%, 15,1% en 13,1%. Twee landen hebben een gerealiseerde retour van 5% tot 10%. Nederland en Spanje realiseerden respectievelijk een retour van 9,4% en 5,6%. De resterende negen landen realiseerden een retour van minder dan 5%.

Uit de berekening van de gewogen retouren blijkt dat Griekenland een uitstekend resultaat boekte. De verkregen subsidie bedroeg 256% van zijn bijdrage aan de EU-begroting. Vijf landen, waaronder Nederland (149%) behaalden een goed resultaat en zeven landen behaalden een redelijk resultaat. Twee landen behoren tot de «verliezers»: Luxemburg en Duitsland (respectievelijk 0% en 63%).

Concluderend kan worden gesteld dat Nederland een goed resultaat behaalde, maar dat hetzelfde geldt voor vier andere landen waarvan twee een beter resultaat behaalden dan Nederland terwijl één land een uitstekend resultaat behaalde. Bij een gewogen retour van 149% bekleedt Nederland derhalve de *vierde* plaats.

Inco

Aan de twee rapporten die Senter/EG-Liaison heeft verstrekt over het niet geselecteerde specifieke programma Inco kan het volgende worden ontleend. Het eerste rapport behandelt de call for proposals 1995/1996 en het tweede rapport behandelt de laatste call for proposals (1997).

Op 17 oktober 1995 is de eerste call for proposals gepubliceerd. In totaal zijn hierop 1932 voorstellen ingediend, waarvan 250 met Nederlandse deelname. Het totaal aantal deelnames bedroeg 10 236, onder wie 279 Nederlandse deelnames. Bij 117 (6,0%) projectvoorstellen trad Nederland op als coördinator. Gezien de hoge kwaliteit van de voorstellen is besloten het budget te verdubbelen naar 70 mecu. Daardoor konden 261 projectvoorstellen worden goedgekeurd, waarvan 42 met Nederlandse deelname. Bij 22 (8,4%) goedgekeurde projecten treedt Nederland op als coördinator. Er zijn geen gegevens verstrekt over de tweede call for proposals, die was aangekondigd voor 15 maart 1996, maar wij weten niet of deze oproep is doorgegaan.

Op 15 april 1997 is de laatste call for proposals voor het programma gepubliceerd. In totaal zijn hierop 1 242 voorstellen ingediend, waarvan 199 met Nederlandse deelname. Het totaal aantal deelnames bedroeg 7659, onder wie 220 Nederlandse deelnames. Bij 80 (6,4%) projectvoorstellen trad Nederland op als coördinator.

De verdeling naar organisatietype van de door Nederlandse partners ingediende voorstellen is als volgt: bedrijven 78, multinationals 4, universiteiten 219, kennisinstellingen 157 en andere instellingen 41. Senter/EG-Liaison heeft deze gegevens niet kunnen verstrekken met betrekking tot de verdeling naar organisatietype van de Nederlandse deelnemingen in de goedgekeurde projecten.

In tabel 4 is berekend, dat de procentuele bijdrage aan Nederlandse participanten voor het programma 2,79% is geweest. Dit is veel lager dan de Nederlandse bijdrage aan de EU-begroting (6,32%). Dit heeft echter te maken met het feit dat het programma voorschrijft dat een belangrijk deel van de bijdrage (veelal meer dan de helft) naar de partners in Midden- en Oost-Europa moet gaan.

Aangezien Senter/EG-Liaison geen gegevens heeft verstrekt met betrekking tot de subsidiëring van de 15 lidstaten, kan de gewogen retour niet worden berekend.

Tmr

EGL heeft de Rekenkamer informatie verstrekt over 6 van de 19 calls van het Tmr-programma. Op basis hiervan kan het volgende beeld worden opgemaakt.

Naar aanleiding van deze zes oproepen zijn 3390 *projecten goedgekeurd*, waarvan 643 met Nederlandse partners. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal projecten waarvan de coördinatie in Nederlandse handen was en over het aantal deelnemingen.

De *verdeling naar organisatietype* van de door Nederlandse partners ingediende voorstellen was als volgt: bedrijven 28, multinationals 3, universiteiten 552, kennisinstellingen 141 en andere instellingen 6. Nederland heeft in de enige call (Tmr-networks95) van het Tmr-programma waarover EGL deze informatie heeft verstrekt een redelijk resultaat behaald. Volgens EGL werd voor deze call in totaal 1572 mecu beschikbaar gesteld. Nederland ontving 115 mecu¹. De *gerealiseerde retour* (7,3%) is hoger dan de Nederlandse bijdragerato aan de EU-begroting (6,32%). Volgens de totaalcijfers van het Ministerie van EZ was de Nederlandse gerealiseerde retour uit Tmr beter (ruim 62 mecu, ofwel 7,83%).

Vier landen hebben een gerealiseerde retour boven de 10% behaald in de onderzochte call. Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië realiseerden respectievelijk 16,1%, 16,0%, 15,2% en 12,1%. Spanje (7,6%) en Nederland (7,3%) hebben een gerealiseerde retour van 5 tot 10%. De resterende negen landen realiseerden een retour van minder dan 5%. Uit een berekening van de *gewogen retour* blijkt dat Griekenland een uitstekend resultaat realiseerde met 285% van de juiste retour. Vier landen (Ierland, Portugal, Zweden en Denemarken) behaalden een goed resultaat (respectievelijk 186%, 180%, 166% en 135%). Zeven landen, waaronder Nederland (116%) hebben een redelijk resultaat behaald. De grote «verliezers» zijn wederom Luxemburg, Duitsland en Oostenrijk met een gewogen retour van minder dan 75%.

Geconcludeerd wordt dat Nederland een redelijk resultaat behaalde en met een gewogen retour van 116% de zevende plaats in de onderzochte call bekleedt. Op basis van de totaalcijfers van het Ministerie van EZ (een gewogen retour van 124%) kan een vergelijkbare conclusie worden getrokken.

¹ Wederom stemmen de door EGL geleverde cijfers voor het Nederlandse retour niet overeen met de totaalcijfers van EZ (zie tabel 4). Ook in dit specifiek geval zou veel meer geld voor de betrokken call zijn uitgegeven dan beschikbaar was voor het totale programma. Een verklaring hiervoor is de Rekenkamer onbekend.